

Antiquae Lectionis Tomus ...

Bipartitus, In Qvo L. Vetera Monvmenta, Nvnqvam Visa, Pavcvlis Exceptis -
Quorum Catalogum versa pagina indicat

Canisius, Heinrich

Ingolstadii, 1604

4. Theodorici Turingi l.iix. de S. Elisab.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64177)

THEODORICI
TVRINGI
ORDINIS PRÆDICATORVM

Libri octo

De

S. ELIZABETH

Andræ

REGIS HVNGARORVM

filia,

LVDOVICI

Landgravi Thuringia,

Principis Hafsiaë, & Saxonie, Comitit
Palatini, vxore

*Nunc primùm editi ex m. f. Codice Monaste-
rii Rebdorffensis prope Aichstadium, &
ex m. f. membranis Monasterii S.
Magni ad pedem pontis
Ratisponensis.*

Mar-

SIV
27

Martyrologium Rom.

19. Nouembr.

Noppido Marpurg in Germania depositio sanctæ Elizabeth viduæ, Andrea Regis Hungarorum filie, quæ pietatis operibus assidue intenta, miraculis clara migravit ad Dominum.

Ad quæ Baronius notat:

Eius vitam à Iacobo Montano conscriptam recitat Sur. tom. 6. De eadem Antonin. in 3. part. tit. 19. cap. 11. Petr. in Catalo lib. 10. cap. 79. Crantz. histor. Saxon. lib. 7. c. 48. nouissime Marcus Vlyssipon. Minorita in Chrö. Ordin. Min. lib. 9. c. 10. vsq. ad 19. part. 1. Exstant duplices literæ Apostolicæ Gregorii Papæ noni: priores de inquisitione miraculorum eius ad Episcopum Hildesensem, & Abbates Moguntina diocesis scriptæ anno octauo sue sedis: posteriores verò de eiusdem canonizatione: exstant in eius registro; illæ sub anno 8. num. 24. istæ

ista sub anno 9. num. 91. quarum est exordium:
Gloriosus in maiestate sua. Hæc Baronius.

Trithemius in Chrō. Hirsaugiensi anno 1231.
Eodem anno (1231.) 3. Calendas Decembr.
obiit S. Elisabeth filia regis Hungaria, uxor
Ludouici Pii Thuringiorum, ac Hassonum,
Landtgrauii quinti, mulier multarum virtu-
tum, & sanctissima conuersationis, sepulta in
Marpurg oppido Hassia, que statim infinitis
miraculis clarescere cœpit. Eius gesta diffuse
cōscripta sunt. Hæc Trithemius, qui ibidē pau-
lo post, nempe anno 1236. hæc subiungit:

Anno Ernesti Abbatis V. qui fuit Domini-
ca Natiuitatis 1236. in die Calendarum Maii
S. Elisabeth in Marpurg. per Archiepis. Mo-
guntinum, & Treueresem, & Episcopum Hil-
denshemensem Commissarios Apostolicos, de
tumba subterranea leuata est in presentia Fri-
derici Imp. & multorum Principum, Episco-
porum, Abbatum, Comitum, Prelatorū, No-
bilium, & ignobilium, quorum omnium nume-
rus ad duodecies centena millia fuerat estima-
tus. Ibi facta sunt coram omni populo infinita
miracula, ad sancti nominis eius inuocationem.

T Im-

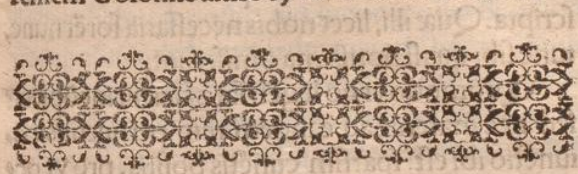
Imperator primum lapidem de Sarcophago leuauit, & productam ex thesauris suis coronam auream, sacro capiti S. Viduae reuerenter imposuit. Corpus autem eius ad tumbam auream reconditum est, quia per Gregorium Papam nonum canonizata est.

In Epitome Bibl. Gesneri est mentio horum 8. librorum Theodorici.

Molanus in Addit. ad Vsuardi Martyrologium die 19. Nouemb. hæc habet: In oppido Alemanniæ, nomine Marsburg, depositio S. Elisabeth, Andreæ Regis Hungarorum filix. Hæc construxit Xenodochium, ubi vidua pedes lauabat pauperum, manibus propriis abstergens saniem abominabilium infirmorum. Hæc apud Molanum, qui subiungit hanc annotationem: De Elisabeth Examinationem vitæ & miraculorum eius scribunt ad sanctissimum Papam Gregorium Sifridus Episcopus Moguntinus, Remundus Abbas Eberbacensis, & Magister Conradus. Extant & alia de processu & ordine Canonizationis in f. in viridi valle. Epitomen vitæ scripsit Theodoricus de Turingia, Ordinis Prædicatorum, ex libris Magistri Conradi, Concionatoris sanctæ Elisabeth. De eiusdem vita

EXCUI

excudit Ceruicornus Iacobū Montanum Spi-
rensem Coloniae anno 1521. Hæc Molanus.

INCIPIT PROLOGVS IN

librum de vita beata Eli-

zabeth.

QUONIAM de vita & moribus & morte
miraculisque beatae ELIZABETH
perscrutari cœpisssem, oblata sunt
mihī quædam scripta de prædi-
ctis, videlicet LIBELLVS DE DI-
CTIS QVATVOR ANCILLARVM eius confe-
ctus. Litera quoque magistri CVNRADI de
MARTBVRG, quam de vita & morte, & mira-
culis eius domino GREGORIO PAPAЕ nono
scripsit. In quibus pura quidem & simplex fidei-
que consona veritas continetur. Veruntamen fa-
teor, in his meo non est affectui satisfactum. Non
enim in eis personæ, & personarum genus, nomi-
na, dignitates, & officia exprimuntur; sed nec

*Codex m.]
f. Rebd.
Marbuchi;*

T 2 pro-

prouinciãrum, locorum, temporumq; varietates, & vocabula ad historiam pertinentium sunt descripta. Quæ illi, licet nobis necessaria forẽt nunc, tunc sibi quasi notissima omiserunt.

Quomodo ergo legẽti satisfacient incõpleta? sed nec materiæ ad eandem rem pertinentis cõiunctio ibi est. sparsim cunctis positis, pro vt occurrerunt memoriæ referentis. Sub iuramento enim narrantium conscripta sunt, sicut dicta testium recipi consueuerunt.

Legi præterea sermonem fratris OTTONIS de ordine PRÆDicatorum doctissimi & deuotissimi viri; qui sic incipit: Mulierem fortem. Et cuiusdam alterius alium sermonem qui incipit: Ad decus & honorem. In quibus aliqua de gestis reperi breuiter introducta.

Respexi etiam Chronica scripta diuersorũ inuenire cupiens, quod quærebã. Igitur cũ non inuenirẽ ubi requiesceret pes affectus mei, visitauit Monachorum & Monialium monasteria, iui ad ciuitates, castraq; & oppida: interrogauit personas antiquissimas & veraces. Direxi literas, historiæ huius integritatem, & rei gestæ veritatem in his omnibus, & ab his omnibus inuestigans.

Anno autẽ incarnationis dominicæ millesimo ducẽtesimo octogesimo nono, à transitu B. ELI-

ZABETH quinquagesimo nono, ad laudem eorundem scribere incipiēs, paucissima de his, quæ scripta habui deposui; sed incomposita & sparsa composui; inordinata ordinavi; indistincta distincti; & ornavi, prout potui, impolita. Multa interserui, & apposui; & sicut cōgruere credidi, materiæ adaptavi, personarum dignitates, nomina & officia, locorum vocabula, & tempora exprimendo.

Quædam sicut in scriptis reperi de verbo ad verbum posui; & nonnulla etiam variaui, & uniuersa & diuersa in vnum colligens hoc opusculum compilavi.

Testificor coram Deo, & electis angelis eius, me nihil in hoc libello posuisse, nisi quæ ex scriptis probatorum habere potui, & nisi ea, quæ à personis religiosis, & multum veracibus intellexi.

Quædam præclara audiui miracula, quæ propter dubios relatores scribere formidavi.

Dignissimum quoque duxi (quod & feci) alii, qua de pietate ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS LUDOUICI LANDGRAVII eiusdem beatæ ELIZABETH mariti, qui omnis bonitatis eius promotor & cooperator fidelissimus extitit, annotare, quod hoc historiæ necessitas, & prosecutio exposcebat.

Adhortantibus itaque quibusdam honestis

&

MS. B. 1. 1. 1.
S. IV.
27

*a Codex
ms. ex S.
Magno
(quem per
literã M.
in posterũ
notamus)
legir, Theo
dericus,
b M. mini
mus & in
dignus na
tione Thu
ringus, cũ
plus quã
sexaginta
etatis, &
quadra
ginta duos
in ordine
compleu
sem annos,
presens o
pusculum
scribere
inchoauit.*

& deuotis personis, ego ^a DIE TRICVS SACER
DOS FRATER ORDINIS PRÆDICATORVM
^b MINIMVS cum quadraginta duos in ordine
compleuisssem annos præsens opusculum scripsi.
Pertractaui autem mente mea, solus omnia
conscribens, emendãdoq; rescribens plurima sæ
pius, caligantibus oculis, manu mea.

Distinxi verò ipsum in octo libellos propter
multam materiam, ne prolixitas tædium genera
ret, quæ tamen nondum plenè exarata est, iuxta
suæ exigentiam dignitatis.

Nam præter valdè pauca, quæ omnia ad eius
tumbam, aliãsq; meritis ipsius facta sunt, innu
mera miracula prætermisi. De quibus fanè tam
prolixum opus, quàm prænotatum est, confici
poterat, & conscribi.

Postremò fateor me indignum incultè & se
miplenè hæc sublimia & grandia gratiæ opera
protulisse; optans & sperans aliquem successu
rum, qui hæc legens & miserans, eruditori stylo,
& elegantiori eloquentia corrigens emendabit.

*e M. His
numerã
ant libri.*

TITVLI.

*Primus libellus continet statum virginis beate ELIZA
BETH ante matrimonium.*

*Secundus sanctimoniam matrimonii, & quadam præclara
gesta.*

Tertius

Tertius de virtutibus & magnificentia illustris Principis
LYDEVVICI LANDGRAVII mariti eius.

Quartus de peregrinatione & morte eiusdem, & de his, qua
beata Elizabeth post obitum eius pertulit.

Quintus de reductione ossium eius in THVRINGIAM: &
quid post sepulturam relicta eius egerit.

Sextus de transiuita Elizabeth in Martburg, & muta-
tione secularis habitus.

Septimus de perfectione virtutum ipsius eximia, & operum
humilitate maxima.

Octauus de morte eiusdem deuotissima, & canonizatione
solemnissima, ac translatione gloriosissima, & miraculorum multitu-
dine copiosissima; vnde laus & gloria Summae Trinitati sit, per om-
nia secula seculorum, Amen.

INCIPIT LIBER
PRIMVS HVIVS OPE-
ris vitæ diuæ Elizabeth.

a M. Inci-
pit tracta-
tus de vi-
ta B. Eli-
zabeth.

DE NOBILITATE PAREN-
tum ipsius, & de ortu eius cælitus ostenso.

CAPVT I.

O tempore quo PHILIPPVS SVEVORVM DVX, fra-
ter HENRICI Imperatoris, & OTTO HAINRICI
quondam b BAVARIE & SAXONIE DVCIS filius a
Principibus contentiosè electi, quis eorum arcem
ROMANI obtineret IMPERII, periculosè & hostiliter
disceptabant; erat in c ALEMANNIA Princeps illu-
stris valde HERMANNVS THVRINGIE LANTGRAVIVS vir vtique stre-
nuus

b M. Ba-
varia.

c Rebdorf.
in aliena
via.

M. S. S. J.
S. I. V.
27

nuius, & acer in hostes, OTACARI Regis BOHEMIÆ consobrini, qui præfatos imperatores, nunc istum nunc illum promouens ac prouocans alternatim exacerbauit, & contra se in prælium concitauit.

In huius palatio & familia fuerunt sex viri milites, nataliciis non infimi, ingenio excellentes, honestate morum virtuosos, cantilenarum confectores summi, sua certatim studia efferentes.

Habitabat tunc in partibus VNGARIÆ, in terra quæ SEPTEM CASTRA vocatur nobilis quidam, & diues trium millium marcarum annum habens census, vir Philosophus, litteris & studiis secularibus a primæuo ætatis imbutus, Nigromatiæ & Astronomiæ scientiis nihilominus eruditus. Hic magister b CLYNGSOR nomine ad diuicandas prædictorum virorum cantiones in THVRINGIAM per voluntatem & beneplacitum Principum est adductus. Qui antequam ad LANTGRAVIUM introisset, nocte quadam in YSENACH sedens, in arca hospitii sui astra magna diligentia intuitus est. Tunc rogatus ab his qui aderant, vt si qua secreta perpexisset, ediceret; Respondit: Noueritis quod hac nocte nascitur REGI VNGARIÆ filia, quæ ELIZABETH nuncupabitur, & erit sancta, tradeturque huius Principis filio in vxorem, de cuius sanctitatis præconio exultabit, & exaltabitur omnis terra.

Ecce qui per BALAAM ariolum incarnationis suæ prænunciavit mysterium, ipse per hunc prælectæ famulæ suæ Elizabeth prædixit nomen & ortum.

Regnabat tunc in VNGARIA ANDREAS REX diuitiis clarus & potentia, cuius vxor GERTRVDIS nomine nobilissimi DVCS CARINTHIÆ filia, vt præmonstratum fuerat à Domino, peperit filiam generis sui decus. Quæ in Christo regenerata ELIZABETH nomen accepit. Anno dominicæ incarnationis millesimo ducentesimo septimo.

Nec multò post dicti Principis HERMANNI primogenito LVDEWICO optimæ indolis puero electa illa, illa Elizabeth sancta, adhuc fugens vbera, Dei nutu desponsata est.

Anno igitur à natiuitate ELIZABETH quarto misit HERMANNVS LANTGRAVIVS solennes ac nobiles vtriusque sexus legatos in VNGARIAM pro regis filia in THVRINGIAM adducenda. Quorum principales erant COMES c MENHARDVS de MVLBYRCK, & nobilis vir WALTHERVS de VARILA, dominaque d BERTHA, relicta EGELOLFI de Beindeliben.

Erant

Erant procedentes cum comitatu & familia multa & apparatu copioso, pro vt tanta nobilitatis excellentia requirebat. Qui a principibus & Prælatibus atque magnatibus, quorum transire terras & terminos, cum summa honorificentia sunt suscepti, tam in processu itineris, quam regressu. Venientes itaque ad castrum regis, a quod PRES-

a. M. regis munussum quod Prespurda. Intelligis Presburg.

De transductione sanctæ Elizabeth in Thuringiam, & apparatu cum ea adducto.

CAPVT II.

ERAT autem Rex ANDREAS vir quietus & bonus. Regina verò mulier virtuosa & fortis, quæ femineæ cogitationi virilem animum inferens, regni tractabat negotia; filiaque transmittendæ procurabat necessaria. Datis autem nunciis muneribus regis, præparatisque omnibus, cum proficisci properarent, auro & argento & fericis inuolutam, incunabulo argenteo reclinatam, illis Paranympis nobilibus præsentauit regina filiam suam dicens:

Domino vestro dicite vt animæ quior sit, & valens, & ego cum maximis diuitiis, si dominus mihi vitam dederit, cumulabo.

Transmisit quoque cum filia vasa aurea & argentea multa, & magna & varia, & diademata pretiosissima, & ornamenta, anulos & monilia, multipliciaque vestimentorum paria, & dolium argenteum pro balneo filia, lectualia, b cultura coopertoria omnia de ferico, purpuras & pãnos fericos multos, cum alia supellectili innumerabili pretiosa.

b. calcitrat.

Addit insuper mille marcarum pecuniæ summam; nec non & alia promittens ampliora, si viuere contigisset.

Non sunt allata, nec visa talia, & tam pulchra pretiosaque ac multa in Thuringia, qualia transmisit Regina cum filia sua. Gaudebat namque & gloriabatur de talis Principis nuptiis filia procuratis.

Regressi in THVRINGIAM magnificè suscepti sunt. Ipla quoque regis filia sponso puero infantula apposita est, & quasi figura quædam futurarum peragitur nuptiarû. Enutrita autem est cum omni studio, vt oportuit & decebat.

V Post

M. J. S. J.
S. I. V.
27

Posthac anno euectionis ELIZABETH tertio, Regina mater ipsi a magnatibus & proceribus regni, in mortem ipsius malitiose conspirantibus, crudeliter interfecta est.

His ita prælibatis secundum ordinem de vita & moribus, miraculis & operibus, mortisque transitu beatissimæ Dei filię & famulæ ELIZABETH, ad laudem ipsius quæ gesta cognouimus, scribendo proficemur in nomine Domini nostri Iesv Christi.

De admirabili eius infantia.

CAPVT III.

Mirabilis in sanctis & sanctus in operibus suis Dominus Deus noster, electos suos inhabitans, operatur mirabilia in ipsis. Non enim ætatem in tempore, nec sexum discernens in corpore, iuxta decretum inscrutabilis sapientiæ suæ perficit in ipsis opera ineffabilis misericordiæ suæ.

Ipsa igitur sine quo nihil est validum, nihil sanctum, opitulante, illustris & beata ELIZABETH adhuc infantula, nondum doli capax, vel ratione vtens, iam futuræ in se perfectionis imaginem præferens, frequenter ante altare prouoluta, patimento ore adhærebat, genuflexionesq; multiplicans, complicatis manibus & erectis oculis, cœlestibus, prout poterat, intendebat.

Ludens etiam cum coæuis puellis saliendo CAPELLÆ appropiare solebat. Et cum intrare non potuit, saltem limina & parietes contingendo osculis honorabat. Paribus in statura se recomensurans, prosternendo occasionem faciendi venias quærebat, velut postmodum recognouit. In ipsis qui pueritiæ congruunt ludis lucrandi spem ad Deum contulit. Pauperibus puellis de lucro dabat decimam, aliq; munuscula, easq; per hæc ad dicendam orationem Dominicam, & salutationem angelicam obligabat.

Agnoscat in his operata diuinitas. Nam cum humanæ naturæ infantia per varia plerunque, pro dolor, decurrat inquinamenta, cuius quæso hæc in tantillo corpusculo, nisi sancti spiritus gerebantur adminiculo? His aliisque sanctæ indolis insignita præludis nonum ætatis annum attingit, in quo dominus HERMANNVS pater sponsi sui defunctus est.

De innocenti & sancta eius pueritia.

CAPVT IV.

ELIZABETH autem sicut corpore, sic gratia crevit & virtute; in omnibus viis suis Deum cogitans, ipsumque præ oculis mentis habens, fideliter inuocabat; dulciter nominabat; omnes in ipsum sensus suos & actus pariter dirigebat; cultum & ornatum corporis, & vanitatem seculi declinabat. Quotidianum Deo per orationes votiuas offerebat sacrificium, quibus quandoque non completis, dum dormitum ire cogere, ipsas iacens vigilanter implebat; memor Domini super stratum suum.

Videns tunc quomodo Christiani quique; venerationis cultu Apostolorum sibi patrocinia prouiderent, pietatis desiderio accensa, castitatis amatrix, IOANNEM Euangelistam virginitatis custodem optabat habere patronum.

Præmissa igitur oratione supplici, ad electionem cum aliis humiliter corde accessit. Et ecce nutu Dei iuxta desiderii sui votum primo, secundo, ac tertio APOSTOLVS se obtulit ei concupitus. Quem tota deuotione amanter amplectens, omni pietatis studio coluit; adeo ut quidquid ab ea in huius APOSTOLI nomine siue in iniuriis relaxandis, seu in beneficiis conferendis peteretur, nunquam negaret; sed hilari liberalitate mox præstaret.

NB.
Moreno
eligendi
Patronum
Apostolorum.

M. J. S. J.
S. I. V.
27

Sanctificabat simplex puella conuersationis puritate diem sabbati, dominicis & festis diebus aliquid de ornatu corporis sibi subtrahens, sciens quod non in nitore vestium, sed in humilitate mentium diuinitas honoratur. Ideoque his temporibus ante meridiem pro Dei reuerentia nec Chirothecas induit, nec manicas consuendo stringere consuevit. Cotidie etiam quiddam sibi detrahendo suam studuit frangere voluntatem. Vnde in ludis puerilibus, cum successus prosperi eius, ut assolet, animum delectarent, continens se, Modò, inquit, in optimo successu, pro Deo dimittam.

In choreis quoque; semel circueiens, Sufficit, ait, mihi vnus pro mundo circuitus, reliquos proles Christi nomine intermittam.

De incremento bonitatis eius.

CAPVT V.

CRESCERANT & nutriebantur simul AGNES soror sponsi, puella speciosa, & ELIZABETH virgo Deo deuota, cultuque; consimili ornabantur. Cumque decenter composita, & auro & gemmis coronata ex more, subsequente relicta HERMANNI domina SOPHIA ad Ecclesiam processissent, & loca sua tenerent, mox ELIZABETH

V 2. ZABETH

ELIZABETH coronam de capite suo deponens, & iuxta se collocans, ad caput non reposuit nisi diuinis officiis consummatis. Et dum super hoc socrus admirans loqueretur, eidem respondit: Absit vt in conspectu Dei, regisq; mei Iesu Christi, quem spinis coronatum aspicio, ego res vilis & lutea, fastu elationis coronata appaream.

Vulnerauerat iam tunc charitas tenerum cor, gladiusq; dominicæ passionis pertransierat eius animam delicatâ, cuius de spectui tanto opere conabatur se conformare.

Erant tunc in aula potentes quidam SECRETARIJ, pijs eius actibus inuidentes, qui amaris verborum iniurijs eam afficiebant, & proteruis insultationibus eius teneritudinem perturbabant. Ipsaq; socrus eius, sponsiq; soror, fastus secularis affectæ honoribus, longe ab humilis ELIZABETH moribus discrepabant. In quorum omnium medio, velut lilium inter spinas, innocens ELIZABETH, flores & germinans pungebatur aculeis, sed humilitatis ac patientiæ fragrans suauitatis diffundebat odorem.

In mansuetudine itaque impropria sustinens, inclinavit caput suum, nec ambulauit in magnis; sed cum pauperibus sermocinatio eius, & cum ancillis semper & pedissequis conuersatio eius fuit.

Quis in huius tenellæ ætatis corpusculo tantum munus gratiæ, & virtutum opera non obstupescat? qualis putas est futura adulta, quæ talis est in pueritia? Quis, vt æstimas, erit in sapore fructus, cuius odor sic fragrat vernans in flore? vtique quæ misit radicem deorsum, faciet fructum sursum; afferet fructum multum, faciet multa opera bona, & maiora horum faciet, & de fructu manuum suarum plantabit vineam, palmites meritorum, botrosq; gratiarum cum vino suauitatis perpetuæ germinantem.

De his quæ in Adolescentia patienter sustinuit.

CAPVT VI.

TRANSACTIS itaque tam innocenter, quàm humiliter pueritiæ annis, cum iam adolescentiæ confinia ccepisset attingere, augebatur, quidem intrinsecus per spiritum mentis deuotio; sed & insurrexit extrinsecus per seculi malitiam valida tribulatio.

Nam cum nubilis facta esset, & à cognatis, proximis, vasallis, & consiliarijs sponsi sui, qui eam diligere, & ei potius obsequi tenebantur,

tur, manifestas persecutiones perpeffa est; SALVATORIS exemplo, ad-
versus quem impij mala pro bonis, & odium pro dilectione posue-
runt.

Machinabantur frustra, vt repudiata regi patri suo remitteretur;
eo quod minus, quam decuerit dotis acceperit. Asserentes quod & do-
tem pinguiorem, & potiora adiutoria posset per filiam cuiuspiam vi-
ciniore Principis obtinere.

Ipsa etiam domina SOPHIA satagebat operose, vt in aliquo reli-
gioso COENOBIO MONIALIVM collegio iungeretur.

Inter hæc Elizabeth exulà domo patria, & huius mundi pere-
grina, cõtemptui se haberi perpendens, medullitus ingemiscens, con-
fugit ad Dominum, tribulationemque suam ante ipsum pronunci-
ans, bonitatis diuinæ dispositioni per omnia se subiecit.

Ancillarum & pedissequarum ex more gaudebat consortio, &
cooperabatur obsequio, in tantum vt focus ei dedignans diceret: Nõ
in Principum dominantium, sed in feruarum famulantium numero
fuisse debueras ELIZABETH computata.

In his aliisque abundantium opprobriis & superborum despe-
ctionibus, erat cor ELIZABETH fiduciam habens in Domino, qui & in
se confidenti non defuit in auxilio oportuno. Occulta quippe inspi-
ratione sua ad dilectionem exulis reginæ cor & affectum Principis
sponsi tam efficaciter inclinavit, vt in solitudine secreti & mutui amo-
ris loqueretur ad cor eius dulciter dicens sibi verba bona, verba con-
solatoria. Qui nimirum ab initio solitus erat cum aliunde rediret eam
allatis xeniis honorare, & amplexibus delinire.

*De dubio quod fuit de matrimonio beatæ
Elizabethæ.*

CAPVT VII.

PROPTER diuersas persuasiones, variaque malignorum consilia nõ-
nulli de nuptiis ELIZABETH dubitare cõperunt. Erant tamen in
THVRINGIA quidam nobiles viri iusti, prædictorum machinationi-
bus rationabiliter obfistentes. Inter quos fuit WALTHERVS de * VA- * M. Var.
RILA, miles, vir bonus, qui à patre huius Principis destinatus in VN- gila.
GARIAM, beatam ELIZABETH adduxerat in THVRINGIAM.

Hic vice quadam ad sponsum eius iter agentem accedens in cam-
poidixit secretè; Placeat tibi vt loquar ad te domine mi, indicefq; mihi,
quod

M. J. S. J.
M. J. S. J.
S. I. V.
27

quod fuero sciscitatus, cui benignus Princeps ait: Loquere confidenter; & ego quidquid tibi conueniens fuerit reuelabo. Hic ergo, inquit miles, Obsecro mi, quid de filia REGIS facere decreueris? Duces eam uxorem, an patri remittes? Tunc Princeps demonstrato magno, quem præ oculis habebat monte, dixit: Vere si hic, quem vidcs mons, à radice vsque ad summum aureus esset, hunc ego facilius omnino potius contemnerem, quam ELIZABETH coniugium refutarem. Sentiant alii & loquantur inaniter, quod iudicant; ELIZABETH ego diligo, eiusque matrimonio nihil præpono. Tunc miles, Peto, ait, mi domine, vt mihi liceat eidem hoc nunciare. At ille dulciter, Dic ei, inquit, & pro signo quod sibi transmisero præsentato. Proferensque de bursa sua dedit nobili illi, quod apud se habebat speculum duplex æneis inclusum sedibus; vna parte simplex vitrum, & in parte altera imaginem præferens CRUCIFIXI. Quod dum sancta virgo ab illo nobili oblatum caute susceperet, conceptum inde gaudium risu iocundissimo propalauit.

*Denuptiis Ludeuici Landgrauis
cum Elizabeth.*

CAPVT VIII.

Post hæc eum domino complacuit ELIZABETH contemptam ab impiis respicere, & afflictam consolari; dissipauit consilia malorum, reprobauit persuasiones magnatorum, & inspirauit confortans præfatum Principem. Qui votum suum patefaciens, obstruxit ora contradicentium, & iniqua loquentium. Nullusque deinceps ausus est nuptiis, & matrimonio ELIZABETH verbis vel consiliis contraire.

Ipsa quippe erat quam dominus eius præparauit coniugio. Contra cuius placitum non poterat humanæ malitiæ stultitia quidquam loqui, nec valuit hominis superare astutia, quos Dei prouidentia coniunxit.

Intuere nunc felicem iuuenem sponsumque pudicum, qui in contrahendo matrimonio, in consilio impiorum non stetit, & post aurum non abiit, nec in thesauris pecuniæ sperauit; sciens, quoniam pars bona mulier bona, quæ pro bonis factis propriè datur à domino viro bono. Perpende propensius casti adolescentis animum, qui sponsæ suæ, non ad petulantiam alliciens, sed potius ad gratiam afficiens, donum transmisit, preciosissimam imaginem CHRISTI CRUCIFIXI.

Ann.

Anno ergo ab incarnatione domini *millesimo ducentesimo * M. anno
vigesimo primo LVDEWICVS LANTGRAVIVS THVRINGIA inclitus ^{1270.}
dominam ELIZABETH virginem castam regis VNGARIÆ filiam nobi-
lem & eximiam duxit vxorem, coniunctusque est Dei nutu vir fidelis,
cum muliere fidei, sanctus cum sancta, innocens cum innocente; &
non tam carnale, quàm spirituale connubium sortiti, inuicem se in
charitate Domini, supra quàm credi valeat, dilexerunt.

LIBER SECVNDVS.

De sanctimonia matrimonii sanctæ
Elizabeth.

CAPVT I

ERAT inter eos honorabile connubium, & thorus immacu-
latus, non in ardore libidinis, sed in coniugalis sanctimonie
castitate. Etenim macerabat adolescentula sancta recenter
nupta carnem suam multis vigiliis, noctibus singulis cõsur-
gens ad orandum, marito quandoq; dormiente, vel etiam dissimulate.

Multoties autem cum ipsa surgeret, annuente, eius teneritudini
compatiens petiit ab ea ne se indiscrete affligeret. Ad quod cauendum
manum eius castissimus iuuenis sua tenuit manu, quousq; orabat, ex-
hortans ipsam, & deprecans, vt ad quiescendum componeret vigiliis
lassa membra.

Magna reuera huius iuuentulæ deuotio, quæ à carnalis mariti
furgens per noctem lectulo, quæsiuit Christum, quem dilexit verum
animæ suæ virum. Nec minor certè fides in viro, qui tali ac tantæ vxori
non obstitit, imò fauit, feruoremq; eius nimium suaui prudentia tem-
perauit. Huius igitur pudici amoris mutæq; societatis dulcedine affe-
cti abesse ab inuicem non patiebantur diutius vel longius.

Sequebatur ergo virum frequenter domina per vias asperas, &
non paruas locorum distantias, aurarumq; intemperies graues, sincer-
ritatis potius, quàm carnalitatis affectu ducta. Non enim orandi, vi-
gilandi, aut alias benefaciendi præstabat obstaculum deuotissimæ cõ-
iugi casta pudici mariti præsentia. Congaudebat enim vir pius sanctis
eius moribus in Domino, & fidelis extitit exhortator.

Tanto

Tanto autem feruore Dei famula ad vigilandum in orationibus astuabat, ut pedissequis committeret, instruens eas, ut trahendo eius pedicam, ipsam ad orationem, ne somnolentia torpesceret, excitarent.

Accidit ergo per errorem ut venerabilis YSENTRVDIS pedicam traheret viri dormientis. Qui euigilans, coniugis quo deuotionem cognoscens, sustulit patienter. Itaque excitata surgens, cum indefessis excubaret vigiliis, euenit frequentius, ut ante lectum viri super tapete orando prolixius, obdormiret. Super quo ab ancillis redarguta respondit: Licet semper orare non possim, tamen hanc carni meae violentiam inferam, quod auellar interim de lecto.

Fugiebat oblectamenta carnalia, & ideo stratum molliorem, & viri contubernium secretissimum, quantum licuit, declinauit. Quem quauis precordialis amoris affectu diligeret, querulabatur tamen dolens, quod virginalis decorem floris non meruit conseruare. Castigabat etiam plagis multis, & lacerabat diris verberibus carnem puella innocens & pudica.

In principio quidem diebus quadragesimae, sextisque feriis aliis occultas solebat accipere disciplinas, laetam coram hominibus se ostentans. Post vero conualescens & proficiens in gratia, deserto dilecti thoro surgens, fecit se in secreto cubiculo per ancillarum manus grauiter saepissime verberari, ad lectumque mariti reuerfa hilarem se exhibuit & iocundam.

Vere felices coniuges, in quorum consortio tanta munditia, in colloquio pudicitia reperta est. In quibus amor Christi concupiscentiam extinxit, deuotio refrenauit petulantiam, feruor spiritus excussit somnolentiam, oratio tutauit conscientiam, charitas benefaciendi facultatem tribuit & laeticiam.

Quomodo sedebat in mensa Principis.

CAPVT II.

IN mensa quoque eius assidere lateri contra morem aliarum sublimium feminarum solebat, communicationem matrimonii seruans, licet ex hoc nonnulla incommoda sustineret. Magister enim CONRADYS, cui de consensu mariti obedientiae se voto constringerat, in mandatis ei dederat, ne de quibuslibet bonis nisi iuste quaesitis uesceretur. Cui in hac abstinentia tres pedisseque consentientes, petierunt

runt à Principe super hoc sibi licentiam indulgeri. Quibus benignè annuens dixit: Hoc & ego libens facerem, nisi aliorum detractiones, & scandala formidarem. Aduuante autem domino statum meum cito aliter ordinabo.

Denique domina ELIZABETH de bonis in dote sibi specialiter assignatis, se & suam familiam procurabat. Assidens verò mensæ Principis coram militibus & ministris panem aliosque cibos frangendo & hinc inde disponendo se comedere simulabat. Cumque propter huiusmodi abstinentiam multam sæpè penuriam pateretur; solis quinque tortulis melle conditis, solo plerumque pane contenta inter multiplici- ces epulas & fercula siti & inedia laborabat. Plus de ancillarum penuria, quàm de propria turbabatur.

Scrutabatur proinde curiosius ab Officialibus & Procuratoribus curia, & inueniens pro tempore potum licitum dixit ancillis: Hodie bibetis. Aliquando cibum licitum, & dixit: Modo comedetis. Cùm verò utrumque licitum sciuit, exultans & plaudens manibus cum hilaritate dixit: Bene nobis hodie, comedemus & bibemus.

Ipse etiam pius & dulcis maritus deuotionem vxoris cognoscens, dum quicquam scrupulosum sciret appositum, præmuniuit eam, ne eius ex hoc tenera conscientia turbaretur. De huiusmodi verò singulari & inconstituto modo viuendi, multas obiurgationes à suis dominus & domina pertulerunt cum multa patientia. Et licet sic domina abstineret ab illicitis, tamen vim vel iniuriam passis pro viribus factis fieri laborabat.

Attendat & miretur & imitetur omnis sexus & ætas, quomodo hæc regis filia in mensa Principis inter tot epulas abstinens, delicias respuit, & in thalamo tam amati coniugis carnales illecebras non quæsiuit.

Qualiter visitata à Deo amplius profecit.

CAPVT III.

NAm præclaris virtutum exercitiis insignitam famulam suam ELIZABETH ad sublimiora dum Deus omnipotens vellet prouehere, accidit vt in quadam solennitate magna, preciosissimis vestibus, monilibus gemmisque multis ornata, & diademate aureo coronata de castro *WARBERCH descendens cum foeru alioque multo comitatu, ecclesiam quandam subiacentis oppidi introiisset. Elcuans autem

*M Warberg.

M. J. S. J.
S. I. V.
27

oculos, quos semper in introitu Ecclesie ad CRUCEM dirigere solebat, respexit imaginem CRUCIFIXI, & considerans nudum & spinis coronatum, clavis confixum, compuncta in se rediens meditari coepit, dicens intra se; En pendet Deus tuus nudus, & tu homo inutilis vestibus preciosis operiris, Spinis caput eius pungitur; & tuum caput auro redimitur. Hacque compassione affecta cecidit exanimis effecta. Quo visio turbati affantes tollebant eam, & ad ostium Ecclesie propter refrigerium portauerunt; & reclinantes eam, faciem eius aqua benedicta, quae aderat, conaspererunt. Hac visitatione diuinitus inspirata proposuit omnem deinceps ornatum postponere, in quo non necessitatem agnosceret aliquam. Quod & postmodum omni tempore vite suae custodiuit.

De moderatione vestium secularium.

CAPVT IV.

Corporis exinde proprii magis negligens deuotissima femina, sicut in domibus regalibus nata, educata, semperque fuerit conuersata, omnem tamen ornatum seculi, propter amorem sponsi sui domini Iesu Christi, quem in cruce conspexerat, & in corde gerebat, parui pendendo, tanquam stercora contempsit. Coloratis pepis, fucatisque velaminibus capitis, manicis valde strictis, crinalibus, sericisque zonis pro ornatu capillis implicitis, longis vestibus, aliisque superfluitatibus vanis non utebatur. sciens quod mentis sordes attrahit appetitus talium.

Superfluitatem & preciositatem vestium omnino deuitans, lanceis, vel cilicio frequenter utebatur, etiam cum desuper auratis vestibus vel purpura tegetetur. Modesto semper & Christianae religioni congruo processit habitu, quantum principalis dignitas permittebat. Hoc ipsum etiam matronis secularibus ad se venientibus, verbis & exemplis predicabat, precum suarum instantia ipsas obligans, ut saltem in vno aliquo vanitatem seculi declinarent. Et cum ad maiora non potuit, saltem in minimis eas suis precibus & monitis coercerebat, dans & mittens eisdem exemplaria, quibus saluis bonis moribus uti possent.

Sic fidelis Christi famula animarum zelatrix, & pietatis amatrix a multis vanitatibus multas, nonnullas vero ad votum etiam continentiae predicando perduxit. Haec & his similia adhuc existens iuuenula

cula viro nouiter copulata, charitate Christi vigente, eiusque gratia cooperante mirabiliter actitabat contra iuuenilis stultitiæ appetitum.

Quomodo se in absentia mariti habere solebat.

CAPVT V.

Mulier hæc sancta placens per omnia viro suo, non quæ seculi, sed quæ sunt Domini iugiter cogitauit. Considebat in ea cor viri sui. Reddidit quippe sibi bonum & non malum omnibus diebus vitæ suæ. Egrediebatur namque Principatum suorum coactus negotiis, & per multa frequenter temporum spacia in longinquis regionibus morabatur. Cumque egredientem sequi non potuit, ornatum vestium ipso absente mox deposuit, capitis velamen immutauit, habitum humilem assumpsit; tanquam vidua deuotè & religiosè se gessit. Mundo quippe placere reauit; in vigiliis, genuflexionibus, orationibus, & verberibus noctes deducens dilecti reditum expectabat. Cognoscens autem quod rediret quem desiderabat anima eius Princeps pius, ornare decenter & regaliter se consueuit. Dicebat enim: Non pro carnis libidine & mentis elatione, sed pure pro Christi charitate hæc corpori meo ornamenta adhibeo, quatenus displicentiæ peccati que occasionem tollam, vt me solam in Domino affectu maritali diligit & licito. sicque ab eo, qui sacramentum sanctificauit coniugii, æternæ vitæ consortium pariter expectemus.

Hoc modo prudens & pia femina marito coniugalis consortii inuiolabilem conseruauit fidem, vt eo absente semetipsam custodiret irreprehensibilem Deoquæ deuotam, & præsentem gratiosam se offerret, amabilem, ac benignam.

Nec defuit ei bonum illud principale matrimonii, quo benedictionem in liberis consecuta est. Dotauit enim Deus eam dote bona, fecundans utrum eius sobole nobilissima, vt & sterilitatis careret opprobrio, & liberorum frueretur solatio.

Pepserit enim filium HERMANNVM nomine, qui successor patris LANTGRAVIUS fuit THVRINGIÆ. Filiam quoque quam duxit coniugem DUK BRABANTIÆ. Itemque aliam filiam, quæ in virginitate permanens in ALDENBURCH cenobio famulabatur, domina.

mina existens magistra sanctimonialium vsque hodiè.

Mater verò Christianissima impletis purgationis suæ diebus, relicto fastu, quo seculo deditæ uti solent, lanceis se induit, assumensque in brachiis quem generat paruulum, nudis pedibus clanculo & occulte processit. Ibat siquidem per difficilem castri descensum via dura & saxosa ad Ecclesiam remotam, portans infantulum propriis vlnis exemplo virginis matris, super altare sistens eum Domino cum candelâ. Deinde ad castrum regressa, tunicam & pallium pauperi mulierculæ dare consuevit.

Quomodo libertate sibi concessa à Principe utebatur.

CAPVT VI.

Cernens prudens & deuotus Princeps, quod illustris femina omnem intentionem suam ad Deum dirigeret, votis eius in charitate occurrens, eandem ad pietatis opera inuitans, ad omnia, quæ opus Dei & honorem respiciunt, concessit liberam facultatem. Ipsa igitur ad sæcularia non abutens libertate concessa, ad salutaria totis viribus ferebatur, elemosinisque & misericordiis pauperum insistens, in iustificationibus Domini exercebatur die ac nocte, & omnia charitatis opera in maxima hilaritate & vultus constantia exhibebat.

Nam in habitu gloriæ suæ quendam mendicum infirmum, horrendum aspectu, capitis infirmitate laborantem secretè assumpsit, caputque eius in sinu suo reclinans horridos capillos ipsius sanctis manibus suis totondit, & in occulto pomerii sui loco caput infirmi lauit, hominum vitare cupiens aspectum. à superuenientibus tamen correpta pedissequis ridebat. Nec more aliarum sublimium feminarum delicata tractabat & sublimia vel subtilia; sed manum mittens ad fortia, fusum apprehendit regis filia; & cum pedissequis suis lanam filabat, telasque fieri procurans pro vestitu * religiosi viris fratribus minoribus tribuebat.

* М/ан-
вн чинъ.

Pauperum vestes, insuper catechumenorum egenorum propriis manibus confuebat; faciens eos baptizari: de sacro fonte eos leuauit ut compaternitatis occasione liberius eis benefacere potuisset. Pauperularum parientium frequens fuit consolatrix & visitatrix, & ut inspicere miseris se ad misericordiam & compassionem prouocaret, quan-

quantumcunque distarent hospitia, & quantumlibet via esset lutosâ vel aspera, eos visitabat. Intrans viles calulas, nec fordes abhorrens, attulit necessaria, consolans eos; recepturam se sperans mercedem ex viâ labore, ex mentis compassione, & doni largitione.

De desiderio sanctæ paupertatis quo ardebat.

CAPVT VII.

INTER cætera gratiarum Dei, quibus hæc beata resplendebat, munera; quod amplius adhuc mirandum est, Euangelicæ desiderium paupertatis, spiritu sancto in eius dulciter accensum præcordiis fortiter æstuabat. Cum enim principatus dignitate & magnatorum obsequiis honorata polleret, diuitiisq; & circumfluentia temporalium redundaret exterius & intra semetipsam spiritu pauper mendicitatem præ his omnibus affectabat. Vnde etiam ex desiderio cordis sui verba eructans cum ancillis suis frequenter de paupertate tractabat. Et quia affectus cordis sine effectu operis aliquali esse non poterit, coram ancillis in palatio vestibus iocunditatis se exuit, vilique pallio se induens, despecto panno caput suum operuit, & processit tanquam paupercula coram illis, sic incedens tanquam præfago corde sui futuri status Prophetissa dixit ad ipsas: Sic incedam, cum pro Deo meo miserias sustinebo. Quod & factum est, vt sequentia declarabunt. Tunc verò cū prædicta frequentabat flore iuuentutis vernabat in corpore, & vigore virtutis in opere; sed mundanæ gloriæ flos decidens eius aruit in corde.

De quodam miraculo cælitus ostenso.

CAPVT VIII.

QVADAM die quia non nisi ab intus gloriam quæsiuit, Deus humilium & amator etiam extrinsecus mirabiliter venustauit. Nam cum tempore quodam à patre eius rege VNGARIÆ directi magnati plures ac nobiles ad LANDGRAVIUM accessissent, nec ipsa cultum haberet suæ congruum dignitati, dixit ad eam Princeps: Dolco foror cultu condigno præsentibus his nobilibus te carere; & me tempus vt tibi in ornatu prouideam non habere. Cui illa: Non magni pendas hoc dilectissime frater mi, quia in vestitu proposui nunquam gloriari.

X 3 Dein-

Deinde cum in conspectu illorum fuisset nobilium euocata, gloriam & magnum decorem imposuit Dominus super eam. Ecce enim apparuit signum magnum de caelo, & visa est mulier illa sancta omnium oculis hyacinthini coloris vestibus insignita, quae margaritis erat preciosissimis adornata. Super quo stupens & admirans maritus dum ab ea quaereret, pie subridens; Talia, inquit, scit Dominus cum voluerit operari.

De liberalitate sanctae Elisabeth.

CAPVT IX.

Liberalitatis virtus sublimium decus & singulare personarum nobilium ornamentum: in hac regis filia quadam gratiosa prerogatiua effulsit. Quam non tam regalis originis ingenuitas, quam votiuade super infusa gratiae benignitas cordi eius impresserat. Vnde eam non pertransitoria laudis vanitate, sed ex interna miserationis exhibuit charitate. Ab infantia quippe cum ea creuit miseratione, & ab utero matris egressa cum ea ad omnem miserorum aspectum viscera eius mouit. Vnde tempore quodam in festiuitate magna cum in *WARBERCH ad Principem multitudo nobilium conuenisset, & in caenaculo grandi congregati ad conuiuium filiae regis coniugis Principis praesentiam expectarent, ipsam taliter contigit retardari. Procedentem enim ad palacium sub gradu iacens mendicus, ut sui miseretur, importunis clamoribus inuocauit. Tunc de gradu respiciens ad pauperem; Nec tempus, inquit, nec munus, quo tibi subueniam, iam habeo. At ille magis ac magis clamabat, ut aliquid acciperet. Tunc illa pretiosum, quod gestabat mantellum, exuens tribuit clamanti. Quod ille mira celeritate complicans abscessit. Dapifer autem in conspectu omnium nobilium astans Principi dixit; Iudicet nunc dominus meus, si rationi sit consonum, quod coniunx eius praedilecta domina nostra hac vice protrahit eius conuiuium, & tot nobilium impedit tripudium. Vestiuit enim iam nunc pauperem, pallium suum tradens ei. Tunc mitissimus Princeps, subridens dulciter cum eorum nobilium coniugem aduocaturus discessit. Quam in conclauis inueniens, dixit ei: Veniesne ad prandendum nobiscum dilecta? Cui illa, Parata sum, inquit, ut vis frater charissime. At ille, Vbi est, ait, pallium tuum? Et illa: Ecce in pertica est, inquit. Curres autem ancillula mantellum, quod pauperi tribuerat, in pertica

Tob. 31.

*M. Warberch.

repe-

reperit, cœlitus reportatum. Quo induta cœlestis femina ad conuiuium processit. Sic pater cœlestis suum lilium Elizabeth vœstiuuit, quomodo nec Salomon in omni gloria sua potuit operiri.

Quam reuerenter solebat Missarum solennis interesse.

CAPVT X.

Circa diuina officia Ecclesiastica sacramenta affectu piissimo & ritu Christianissimo ferebatur. In omnibus igitur semetipsam Dei ministram exhibens, frequentabat Ecclesias deuotissime cum reuerentia & timore; ancillaque celeri gressu ad Ecclesiam præueniens, genuflectiones faciebat occulte.

Consuevit ab adolescentia sua cum humilitate maxima semper MISSARVM sacris mysteriis interesse. Oculis namque fidei excellentiam ineffabilem intuens SACRAMENTI, ad propriæ conditionis paruitatem respiciens, ornatum corporis exteriorem, capitis, pectoris, brachiorum, digitorum, ceterorumque membrorum infra MISSÆ OFFICIUM soluit & minuit, inclinavit, vel penitus remouit.

Hora verò EVANGELICÆ LECTIIONIS, & CANONIS, & qua DOMINICVM CORPV & SANGVIS à SACERDOTE immolatur & sumitur, hanc humiliationem præcipue studuit exhibere. Flagrabat enim erga SACRAMENTVM hoc feruore omnium medullarum; stupore admirans grandi, illam charissimam dignationem & dignantissimam charitatē.

Igitur dum sanctissima femina die quadam infra CANONEM plicatis sub chlamyde manibus intentius orans, feruido in Christum moueretur affectu, lux eam cœlica circumfulsit. Astitit autem tunc Sacerdos quidam bonus sanctæ conuersationis, opinione & deuotione laudabilis, cuius aperuit Deus oculos, & in hora CONSECRATIONIS CORPORIS DOMINICI vidit faciem eius claritate nimia diuinitus illustratam, tanquam solem radios lucis suos emittentem; vt mirabilis circa mentem illustrationis, mira circa corpus illustratio testis esset.

Erat autem talis ac tanta cœlestis illius lucis claritas circumfusa, vt corporali luce obumbrata ipsam nequaquam posset præ splendore diuino corporalibus oculis intueri. Stupuit nimis homo ille, glorificans Deum suum. Tandem hoc, quod viderat, ad laudem eius, qui facit mirabilia, enarrauit.

Qua-

Qualiter sacra tempora coluit, festiuitates celebravit.

CAPVT XI.

Observationes sacras ab Ecclesia institutas, religiosè & sollicitè custodiuit. Nempe quadragesimalis ieiunii tempus, orationibus, abstinentia, eleemosynis insistendo peregit. Corpus nihilominus proprium multis verberibus castigando. Festiuitates quoque quibus nostræ redemptionis beneficia recoluntur, quanta veneratione adorauerit, qua charitate amplexa fuerit, qua pietate susceperit, qua fide coluerit, quis digne enarrabit?

Audi quid fecerit. Etenim die qua domini celebratur COENA filia regis regis, qui ea die surgens à cœna posuit vestimenta sua, se conformans; preciosas vestes post meridiem exiit, popularisque religionis indumenta suscepit incedens humiliter calcis cruri alligatis vtens. Quis vnquam de regis filia audiuit talia? Solebat in super ea die semper solenne mandatum Christi imitatrix exhibere pauperibus. Duodecim enim pauperum pedes lauit, singulis nummos duodecim, pannumq; pro vestimento & panem similaginis tribuens.

Collegit præterea anno quodam ipsa die multos leprosos, eorum pedes manusque lauans, & in ipsis loca vlcerosa & horrenda deosculans, pedibus eorum humillime se prostrauit. Deinceps vbicunq; tales reperit assidens illis consolabatur eos, exhortans ad patientiam; nec plus eos, quam sanos horruit, largiens eis eleemosynas abundanter.

Transacta sacra illa nocte in orationibus & ex memoria dominicæ passionis, pietatis & humilitatis affectione concepta, manè dixit ancillis suis. Hodie dies humiliationis est, nullam à vobis volo mihi reuerentiam exhiberi. Humilianisque semetipsam & in similitudinem pauperum facta, ordinavit more pauperum in gremio suo lini fasciculos plurimos paruulos, & plenum thure vasculum, de ceraque lumina parua multa nummorumque talenta non pauca. Sicque inter populares mixta ad singula singularum Ecclesiarum processit altaria nudis pedibus, & factis genuflexionibus ad singula fasciculum lini paruulum, & thus cum lumine modico obtulit. Et inclinans humiliter discessit.

Transiens verò in plateis nummos pauperibus largiter erogabat.

bat. Ibat sic & comprimebatur tanquam vna de populo. Reprehensa autem de oblationis paruitate, eo quod Princeps & domina offerre deberet magna; sed ipsa simplicitatem honestati prætulit, quoniam non ex tenacitate, sed ex humilitate prodiit. Et in spiritu humilitatis sacrificium Deus suscepit.

In diebus ROGATIONVM cum quidam contra Sanctorum decreta facientes preciosis & delicatis vestibus decorantur; ipsa Princeps regis filia laneis induta, nudis pedibus processionem CRVCIS & SANCTORVM RELIQUIAS deuotissime sequebatur.

Verbum quoque Dei auditura Christi discipula in prædicationum stationibus inter pauperimas femina nobilissima se semper locare consuevit; sciens quia femina in vallibus iactata in fegetem plurimam vberim pullulant & excrefcunt.

LIBER TERTIVS.

Declaris actibus Landgrauii Ludewici coniugis sanctæ Elizabeth.

CAPVT I.

LIBRVM oportet hic annectere de **LYDEWICO** Principe glorioso **THVRINGORVM**, vt quemadmodum beatæ **ELIZABETH** in hac vita dignus habitus est consortio; ita nunc exers & alienus non sit ab ipsius laudis præconio. Omnium namque beneficiorum eius dulcis fautor, fidelis exhortator, & efficax extitit coadiutor. Sed virtutes eius quis valet enarrare? quis virtutem animi? quis corporis eius pulchritudinem explicet? Extulit eum medioeris stature decens valde proceritas, & gratiosi vultus serenitas speciosi forma præ filiis hominum imagine, vt aiunt, representans. Nec erat, qui eius aspectui amabili nõ haberet. Erat pudicus sensibus, carne mundus.

Qui die quadam stans de fenestra spectabat de subter ducentes choream. Cui astans aliquis, demonstrata vna de duceatibus choreas feminis ait; Huius amplexu si volueris, mi domine, frui te faciam. Tunc vehementer iratus Princeps, Obmutesco, inquit, & nunquam talia deinceps

a M. De
comenda-
tione Illu-
strissimi
Ludewi-
ci Land-
grauii Tu-
ringorum.

MS
SIV
27

inceps auribus meis inferas; si meam volueris gratiam & amicitiam retinere. Confusus à pudico ille miser impudicus, stupens tremuit, & obmutuit refutatus. Fuit in super eloquio dulcis, moribus suavis, animo constans, & virilis, exercitiis militaribus strenuus, & agilis.

Qualiter leonem perterruit.

CAPVT II.

ERat quidam leo in curia Principis, & accidit die quadam, vt mane destratu suo confurgens linea tantum insuper iniecta veste, sotularibusq; indutus, obuium haberet leonem contra se feuentem. Cui eleuato pugno comminatus est, viriliter increpando. Mox bestia feritate deposita, viri pedibus se prostrauit, motu caudæ suæ blandiens irascenti. Tandem faculis vix subiugata bestia, magistrum bestia Princeps grauius reprehendit. Hoc factum non tam magnanimitati, quam huiusmodi æstimo deputandum.

De excellentia morum & status eius.

CAPVT III.

IN ore eius non est inuentum mendacium, fuitque sermo eius, Est, est; non, non. Et verba eius fidelissima, & vera erant; quibus tanquam iuramento firmatis ab omnibus credebatur. Ad omnes feminas reuerens exiit, & verecundus; largus & benignus militibus, & familiaribus socialis & iocundus; baronibus & nobilibus venerabilis; Principibus & magnatibus spectabilis; cunctisque generaliter affabilis, tractabilis, & amabilis. & vt concludamus omnia, Deum timuit, dilexit, & coluit.

Quotidiè in eius præsentia solenniter diuina agebantur MYSTERIA: vbi deuotus semper assistit, Deumq; suum cum reuerentia adorauit. In conspectu eius pulchritudo erat, & munditia; in actibus magnificentia; in omni eius familia disciplina: Nec audebat aliquis actum præsumere illicitum, vel verbum loqui impudicum. Quod si quisquam præsumperat, durius vapulabat. Ob hoc tanquam à capite membrorum fanitas, manabat omnium inferiorum bonitas. Fuerunt quippe tunc nobiles veraces, & pacifici milites fideles, suis stipendiis contenti, reliqui de populo humiles & quieti. Fecit enim Princeps iudicium & iustitiam, ideoq; erat tunc pax & veritas, bonorum omnium abundantia.

tia, & vbiq; habitabant homines confidenter. Erat tunc sublimis & famosa THVRINGIA provincia, gens acceptabilis & deuota, tanti Principis nomine insignita, sancta q; ELIZABETH meritis nominata.

De Castitate huius Principis.

CAPVT IV.

INter caetera virtutum insignia, quibus floruit, castitas in eo præcipue, & pudicitia resplenduit. Nam cum aliquando vrgentibus negotiis terram longinquam cuiusdam Principis sui consanguinei proximi adisset, cum reuerentia & amicitia multa susceptus est solenniter. Cumq; post epulas & delicias copiosas ad quiescendum peruenisset, muliercula quædam lecto eius ab impudicis iniecta est. Quod præsciens vir castus nobili illi & dilecto militi suo WALTHERO de VARILA secreta dixit: Amoue caute à stratu meo faminam hanc; eiq; marcam argenti illico trade. Vere enim dico tibi, etiamsi in hoc facto adulterii crimen non abhorrerem, nollem tamen in hoc casu meam ELIZABETH contristare.

Ecce nouus & admirandus IOSEPH, qui propter fidem oblatum crimen adulterii recusauit.

Qualiter recusauit Adulterium.

CAPVT V.

ERat in THVRINGIA miles diuitiis locuples, vxorem habens pulchra, sed sterilem; cuius non ex se, sed ex viri defectu sterilitas causabatur. Dolens autem miles ad extraneos opes suas deuolui heredes, blandè induxit coniugem, vt sibi heredem ex adulterio procuraret. Adit ergo stultus PRINCIPEM terræ cum timore multo, dicens ad eum: Mi domine oro, vt benignè, q; loquor, auscultes, & diligenter occultes. Cui dum Princeps loquendi fiducia præstitisset; miser ille pauens ac tremens turpementis conceptum, pudicis auribus insillauit, beatum se dicens, & æstimans si de tali personæ altissimo sanguine possessionum suarum meruisset heredem habere. Tunc utpote verecundus, & pius infelicitis hominis votum impiū, & despexit cor detentus, & vocetenus approbavit rubori supplicis cõdescendens. Statutoq; veniendi die ab iniice discesserant. Tunc prudens Princeps efficacem illum morbo medicinam, tanquam sibiimet necessariam præcepit à medicis preparari. Credebatur infirmitatem Prin-

V 2 cipem

cipem & medicinam præparant efficacem. Quam paratam assumens Princeps, ad locum properat assignatum. Suscipitur iocundè gratus hospes, reficitur delicatè. Confidens autem illis electuarium protulit, & militi obtulit ad edendum. Cuius efficaciam miser illicò expertus in se, seorsum sumens Principem, dixit ei; Obsecro mi domine, vt quemadmodum huc venisti, digneris reuerti; sentio enim in me potentiam, quam hætenus expertus nunquam fui. Cui LANTGRAVIUS; Non repotes ait, quod venerim, vt adulterium committerem, sed ad hoc potissimum, vt te ab hoc opprobrio eriperem, & vxorem tuam ab infamia liberarem. Venerat autem LANTGRAVIUS solus à venatoribus discedens. Fuit enim iste de ministerialibus, qui loca possident nemorosa. O vere optimum & piissimum virum, qui se propter amicum reputari defectuosum voluit, & sua quodammodo infamia famam alterius studuit conferuare!

*De Misericordia, quam beata Elizabeth
tempore Caristie pauperibus exhibuit indefessa.*

CAPVT VI.

ANNO 1225. ANNO Domini millesimo ducentesimo vigesimo quinto, proficiscete in APVLIAM ad IMPERATOREM FRIDERICVM LVDEWICO THVRINGIÆ LANDGRAVIO ad CVRTIAM CREMONENSEM, per totam ALEMANNIAM suborta est Caristia grauis, & ferè duobus annis durans multos fame peremit. Tunc misericos ELIZABETH miserorù compassione permota, omnem annonam de suis granariis collectam in pauperum eleemosynas erogauit. Quibusdam, id est, multis tantum singulis diebus, quantum necessitati opus erat, tribuit, & quantumlibet dabat accipienti, per diem Dei munere satis erat.

Sub castro etiam WARTPERCH altissimo, vbi tunc etiam morabatur hospitale constituit, in quo infirmos & debiles plurimosque qui generalem eleemosynam expectare non poterant, collocauit. Quos non obstante montis altitudine, singulis diebus pluries visitabat, singulorum desiderio satisfaciens tam in cibo, quam in potu. Abominabiles magis inter eos & debiles quosdam pauit, quibusdam strauit, alios in humeros suos sustulit, multaque officia humanitatis impendit.

Et licet nullam corruptionem aëris vbiunque aliàs potuerit sustine-

stinere, infirmorum tamē etiam in æstiuo tempore foetores, quos ancilla grauius & cum murmure vix tolerabant. ipsa sine omni horrore pertulit; hilariter manibus tactans eos, faciei ipsorum saliuam, sputum, sordes oris, & narium velo sui capitis detergebat. Præter hos in eadem domo puerulos pauperes nutriuit; tam dulciter se eis exhibens, vt eam omnes matrem appellarent, domumque intrantem accurrendo circumdarent sibi filialiter assidendo. Inter quos scabiosos, infirmos, debiles, magis sordidos, & deformes specialiter dilexit; capitarum manibus atrectans, & in sinu suo collocans.

*De quibusdam miraculis, quæ ostendit
Deus per eam.*

CAPVT VII.

Ipsa autem pietatis amator Deus, in rebus vilibus opus suæ magnitudinis demonstrauit. Cùm enim pauperum hæc nutricia paruulis suis infirmis vascula fictilia, anulos vitreos & quædam alia *puerorum iocalia oportuna xenia proprio pallio deferret, equo vecta de oppido supra castrum, omnia illa de rupe altissima prærupta ceciderunt. Quæ licet ad petram allisa, merito tamen deferentis, sana & integra omnia permanserunt; & ab ipsa sunt pueris pro solatio distributa.

* M. quædam puerorum solatio operis xenia.

Præter hoc, de vniuersitate pauperum pauperiores, & debiliores elegit, quibus ante castrum locatis reliquias mensæ suæ propria manu distribuit; sibi & ancillis multam subtrahens, vt pauperibus erogaret.

Cùm autem quadam die, post datam elemosynam reliquias potus modicæ quantitatis, quæ in vase quodam remanserant, distribuens omnibus diuisisset, ferè nihil imminutum videbatur; sed quantum prius fuerat, tantum postmodum apparebat.

Non solum in prædicto hospitali, omnibus charitatis beneficia petentibus largè exhibuit, sed & in omnibus sinibus dominationis viri sui, omnes proventus de quatuor principatibus eius, euacuans in alimoniam pauperum consumpsit liberaliter, & expendit pro his alendis.

Quid quid mundus pretiosum æstimat & magnum, postposuit; vendens sui corporis ornamenta, vt Christi reficeret membra. Pro his quidquid mundus respicit, elegit; dum ad mulgendum, vt misero lac desideranti satis fieret, se præbuit. Pro his quod mundus abominans refugit suo grege nio suscepit, dum horrendos infirmos sordidosque manibus tractans abluuit.

M. J. S. J.
S. IV
27

In prænominato autem hospitali viginti octo pauperes infirmos eo modo locauerat, vt vno mortuo continuo alter eius vteretur lecto. Pro ægroto etiam quodam debitorum sibi conscio reddidit debitum, & trepidantem conscientiam absoluit.

Sed & nongenti pauperes quotidie in aspectu eius per ministros de consolatione elemosynarum reficiebantur.

Cumq; sic vsq; ad messem pauisset multitudinē, cunctis laborare valentibus, camistas, calcos, falcesq; dedit, vt deinceps de suis laborib' pascerentur. Laborare verò non valentibus, vestimenta in foro emptas tradidit. Quæ omnia libèter propriis manibus distribuit. Valedicens autè recedentibus singulis dona obtulit. Et cum pecunia deficeret, pauperibus feminis pepla, & alia xenia serica dabat, dicens: Nolo quod his ad voluptatem, sed vendendo ad vestram vtamini necessitatem, & pro viribus iustis laboribus insistatis. Inter quas dum vni camistas, calcos & furcotum dedisset, exhilarata nimis; clamauit, nunquam simile gaudium fuisse in mundo. & præ nimio gaudio corruens in terram mortua putabatur. Quæ videns beata femina timuit, se mortis eius causam extitisse.

Ad mortuorum pauperum sepulturam vestes propriis manibus fecit, ipsosq; tractans & manibus tangens, eorum humiliter exequiis studuit interesse. Ipsa velum lineum albissimum & magnum in partes conscidit, & tantum mortuis sepeliendis impendit. Diuitum quoque mortuorum corpora nouis linteis & camistis non sinebat inuolui, sed veteribus, suadens meliora dari pauperibus.

De re ditu Landgrauii ab Imperatore.

CAPVT VIII.

HÆ & alia multa præclara pietatis & misericordiæ opera, iuuante viro, deuota mente & indefesso corde peregit. Cuius consensu & exhortatione ad faciendâ bona quæq; & elemosynas ducebatur. Cū autem post multos menses ab IMPERATORE LANTGRAVIUS rediisset, exultauit tota terra, Principem suum cum inestimabili gaudio suscipiens letabanda. Gaudabat præcipuè mater & fratres, sed iocundabatur domina ELIZABETH super omnes. De cuius nimia elemosynarum effusione, dum dispensatores apud Principem caufarentur & cœcoioni; Sinito, inquit piissimus, eum benefacere, & quæcunq; vult pro D. o dare * WAPPERCKA tantum, & NEVENBVRCH mez ditioni seruate

* M Wart
berantia
& Nu
u vbur.

In

In prædictis itaq; suum dominus beneplacitum sacro testante e-
loquio declarauit, dicens: In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ
sunt probata coram Deo & homines, concordia fratrum, amor pro-
ximorum, & vir & mulier benè consentientes sibi. Ambulauit siqui-
dem gloriosus Princeps cum suis germanis fratribus, dulciter, & quali-
ter, & benignè aliis omnibus, maximeq; egenis & pauperibus piam &
proficuum exhibens charitatem.

Quàm bonus verò & sincerus beati viri cum electa muliere
consensus extiterit, huius scripturæ testimonia lucidè manifestant.

De venerabili magistro Conrado de

MARBURG.

CAPVT XI.

ERant eo tempore inter Episcopos & Sacerdotes quidam viri iusti
& perfecti, quorum exemplis & documentis Deus omnipotens
suam tunc Ecclesiam sustentabat. Inter quos magister Conradus de
MARBURCH velut clarum sidus in ALEMANIA præfulsit. Fuit enim
eruditus scientia, conuersatione purus, & vita euangelica; affluens do-
ctrina, zelator Catholicae fidei, & expugnator validissimus hæreticae
prauitatis. Hic diuitias & possessiones temporales, & beneficia Eccle-
siastica habere noluit; simplici, modesto, & humili clericali habitu cõ-
tentus, grauis in moribus, & maturus. aspectu austerus, bonis Chri-
stianis gratus, & benignus; prauis autem & perfidis in iudicando iustus
& districtus fuit.

Prædicabat autem per totam FRYTONIAM auctoritate APOSTOLI-
CA, & sequebatur eum Cleri & populi innumera multitudo. Metue-
bantq; eum utpote virum sanctum & iustum omnes, alii amore, alii ti-
more. Hunc dominus LYDEWICVS LANTGRAVIUS tanto honore co-
luit & extulit, ut eidem omnia beneficia, quorum ius PATRONATUS ad
ipsum pertinebat, committeret conferenda. Consensit quoque quod
domina ELIZABET vxor sua ad manus dicti viri votum obedientia, &
continentia emitteret, lege & iure matrimonii sibi saluo. Factum est hoc
in ciuitate YSENACENSI, in Cœnobio SANCTIMONIALIUM Beatæ CA-
THERINÆ. Custodiuit ergò mulier sancta obedientiam strictam, &
humilem, sicut vouerat, propter Deum.

Accidit ergò ut vocata à Magistro ad prædicationem per MAR-
CHIO-

CHIONISSAM MISNENSEM viri sui sororem, quæ superuenerat, tunc præpedita non veniret. Mandauit ergo ei seruus Dei, quod propter hanc inobedientiam eius deinceps gerere nollet curam. At illa festinans die sequenti venit, recipique in gratiam postulauit. Quod dum renueret vir serius & seuerus; ad pedes eius humiliter se prosternens filia regis, veniam impetrauit. Ancillas verò eius durius verberibus castigauit. Itaque duobus annis uiuente marito obedientiam exhibuit; post mortem verò eius multò ampliorem.

LIBER QVARTVS.

Qualiter maritus sanctæ Elizabeth signatur cruce in subsidium terræ sanctæ.

CAPVT I.

An. 1227.

ACTVM est tandem anno millesimo ducentesimo vigesimo septimo generale PASSAGIUM ad TERRAM SANCTAM, in quo etiam FRIDERICVS ROMANVS IMPERATOR transfretauit. De mādato quippe PONTIFICIS summi prædicabatur CRUX in subsidium SANCTÆ TERRÆ. Tunc multi ARCHIEPISCOPI, & EPISCOPI, & PRINCIPES, aliique Christi fideles zelo fidei contra inimicos Christi accensi, CRUCE ipsius signati sunt, contra gentiles fideliter pugnaturi. LVDEWICVS verò eximius Princeps THVRINGORVM LANTGRAVIUS vir Christianissimus habito cum venerabili patre domino CONRADO HILDENSEMENSIS EPISCOPO maturo consilio ab eodem CRUCE signatus est in nomine IESV Christi; lateraque vsque ad tempus opportunum cupiens, signum quod acceperat vestimento, vt moris est, mox non affixit, ne vxor, quæ eum tenerimo diligebat affectu, hoc aspiciens de futura eius absentia anxia turbaretur. Quod tandem dum eius marsupium cinguli solito reuolueret, reperiens; miro stupore resoluta consternata est. Cuius moesticiam suauissimus Princeps diuinis monitis, & dictis dulcibus delinuit.

Qualiter valedicens suis discessit.

CAPVT II.

DEinde disposita terra, suisque principatibus ordinatis, visitauit mona-

monachorum & monialium cœnobia, benedictionem ab ipsis acci-
piens, & eorum se orationibus recommendans. Deinde *SCHMAL-
CHALDEN oppidum suæ ditionis veniens, inuenit præcordiales sibi
quibus insalutatis abire noluit, quos illi iusserat congregari. Quibus
ualefaciens cum morore, commisit suis fratribus natos cum vxore;
matremque deosculatus filiali *more, vix eam alloquitur cordis præ
dolore. * M. Schmal- kalden. amore;

Illis mota viscera, corda tremuerunt,
Dum alter in alterius colla irruerunt,
Expetentes oscula, quæ vix exceperunt
Propter multitudines, quæ eos compresserunt.
Mater tenens filium, vxor que maritum
In diuersa pertrahunt, & tenent inuitum,
Fratres cum militibus velut compeditum
Stringunt, nec discedere sinunt expeditum.
Erat in exercitu maximus tumultus,
Cum carorum tenerent alternari vultus.
Flebant omnes pariter senex & adultus,
Turba cum militibus, cultus & incultus.
Eia quis non plangeret cum videret stentes,
Tot honestos nobiles, tam diuersas gentes
Cum THVRINGIS SAXONES illuc venientes,
Vt viderent socios suos abscedentes.
Amico lacuamine cuncti cœrauerunt,
Quis enim diutius posset retinere.
Quidam collo brachiis, quidam inhaere
Vestibus, nec poterat cuiquam respondere.
Tandem se de manibus eximens suorum,
Magnatorum socius & peregrinorum,
Admixtus tandem cœtui cruce signatorum,
Non visurus amplius terram Thuringorum.

Ascendens itaque super equum suum Princeps pacis cum mul-
tis BARONIBVS, NOBILIBVS, MILITIBVS armigeris, aliisque Christi fi-
delibus plurimis, valedicentes terræ & populo remanenti, circa finem
mensis LVNII peregrè profecti sunt in nomine Domini, ipsum cordi-
bus & vocibus collaudantes.

Erat tibi tunc mœlilitudo maxima, luctus & planctus ingens; vo-
ces

ces miserabiles, larga lachrymarum effusio cum rugitu anxio & clamore. Erat nihilominus deuota illic mens, & vox grata benedictiui Deum. O permixtum turbulenta mœsticia piūm trepidium! ubi fletus & planctus concentui iungitur, dum parentes à filiis, & viri ab uxoribus pro charitate fidei sciunguntur.

Qualiter profecuta est beata Elizabeth conjugem aliquantum.

CAPVT III.

SEquebatur non à longe, sed à prope, corde mœstissimo, mulier fidelissima, Principem dulcissimum, amantissimum conjugem, peregrè abeuntem extra terminos THVRINGIA, ipsum vltius, pro dolor, non visura. Tunc oportune reuerfuram vis amoris & separationis dolor retinuit, & ad iter vnus diei progredi compulit importune. Sed nec ista suffecit progressio; processit adhuc discessionis impatiens, dici alterius iter complens.

Quid sibi vult hoc? utique vinculum amoris & vis doloris intentionem multiplicat progressionis. Rupit tamen moras affectionis, fortis, vt mors dilectio conditoris. Discedunt tandem ab inuicem animante PINCERNA RVDOLFO. Quis putas, gemitus, quæ suspiria, qui singultus, quæ lachrymæ, quis motus, vel strepitus cordis, vbi tam importuna & vehemens scissio, & tam amara & violenta intercedit separatio? Secedunt tamen & discedunt ab inuicem.

O intolerabilis & amarissima discessio, in qua abscondita est ab oculis omnium intuentium consolatio! O quantus luctus & planctus omnium, quanta præcipuè dominæ, & cum ea redeuntium lamenta puellarum!

Perrexit dominus exultans, vt gigas ad currendam viam; rediit domina plorans, vt vidua, & lachrymæ in maxillis eius. Exuta verò vestibus iucunditatis, viduitatis assumpsit habitum; sola sedens dominæ gentium, Princeps Prouinciarum, ad Deum totaliter se conuertit; operibus bonis præcedentibus adüciens meliora.

Vbi

Vbi Lantgravius febricitare cœpit.

CAPVT IV.

Porro benè dispositis omnibus, cum gaudio & iocunditate maxima profect^o est LVDEWICVS THVRINGIÆ LANTGRAVIVS PRINCEPS HASSIÆ & SAXONIÆ, COMES PALATINVS, de terra sua eligens exulare pro amore IESV Christi, vt in cœlesti patria ab ipso recipi mereretur.

Cum tranquillitate igitur pacis transiens FRANCONIAM, SVEVIAM, & BAVARIAM, & trans alpes ITALIAM, LOMBARDIAM, TVSCIAMque venit in SICILIAM, vbi Imperator FRIDERICVS ipsum cum ineffimabili gaudio suscepit in ciuitate, quæ TROIA nuncupatur. Cum quo per totam viam progrediens, tandem BRVNDVSIVM perueniunt.

Inde post NATIUITATEM beatæ MARIE semper virginis cum omni virtute militiæ, aliâque familia nauigare cœperunt. Sed antequam nauim ascenderent, in Insula sancti ANDREÆ, IMPERATOR & LANTGRAVIVS mutuis colloquiis fruebantur. Ibi proh dolor delicatissimus ille, & serenissimus Princeps LVDEWICVS cœpit paulisper febribus inquietari. Singulares tamen galeolas ascendentes, seque Christo cum orationibus committentes, portum BRVNDVSIVM reliquerunt. Ingressi autem ciuitatem, quæ ORCRANT dicitur, vbi IMPERATRICES inuenerunt, quam LANTGRAVIVS cum debita veneratione visitans, salutauit. Iamque corpus eius acrius febribus vexabatur; ideoque ad nauim reuersus lecto decubuit.

De extremis eiusdem.

CAPVT V.

Videns igitur, quod sibi mortis periculum immineret, vocato PATRIARCHA HIEROSOLYMITANO ab ipso SACRÆ VNCTIONIS SACRAMENTVM accepit, qui vt officium solenne hoc perageret, Episcopum de sancta CRUCE cooperatorem assumpsit. Peracta vñctione, sacrosancti CORPORIS Domini nostri IESV CHRISTI sibi viaticum tradiderunt. Quod cum fide Catholica & sincera deuotione suscepit. Sicque vir Christianissimus pro Christi nomine exul & peregrin^o, Christi CRUCE signatus, à peregrinatione vitæ præ-

Z 2 sed

180 *Theodorici Thuringi de S. Elizabeth Ungar. Regina,*
fentis rediens ad patriam, obdormiuit in Domino tertio Idus Sep-
tembris.

Quidam autem ex suis, qui nauigio præcesserant, audita tam
tristi eius mortis fama, turbati sunt vehemèter, & ex dolore cordis in-
tolerabili factus est ploratus & ululatus multus nimis; vt mare concus-
sum tremere videretur à vocibus plangentium clamore miserabili &
lugentium.

O heu, inquit, domine, heu inclite, quomodo à te in terra a-
liena exules derelicti sumus! Quomodo te amisimus lumen oculorum
nostrorum, ducem peregrinationis nostræ, spem reuerfionis nostræ!
Vx nobis.

Renauigantes tamen corpus dilecti Principis decenter & firmi-
ter inuolutum sepelierunt, solennes exequias celebrantes. Nihilomi-
nus tamen iter peregrinationis, quod acceperant, perfecerunt.

*Qualiter beata Elizabeth annunciat
obitus mariti sui.*

CAPVT VI.

Redeunt nuncii in THVRINGIAM legationem lugubrem de mor-
te intempestiua piissimi & Illustrissimi Principis reportâtes. Pro-
uidebat autem prouidentia discretorum & piorum, ne hæc infausta
& lamentabilis fama ad aures relictæ vxoris importuna narratione vel
stolida cuiuspiam deferretur. Visumque est per matrem defuncti do-
minam SOPHIAM hoc magis oportune posse fieri & debere. Quæ as-
sumptis quibusdam nobilibus & discretis matronis, WARPERCH ad
nurum veniens, reuerenter ab ipsa & benigne suscepta est. Quæ cum
sedissent, dixit focrus ad nurum: forti animo esto filia mea dilecta, nec
turberis super eo quod circa virum tuum filium meum diuina dispo-
sitione gestum est. Quæ verba focrus de captiuitate sui viri, nequaquam
de morte intelligens, respondit cum fiducia, dicens: Si captiuus deti-
netur frater meus, (sic enim consueuerat eum nominare) Dei & ami-
corum nostrorum poterit liberari adiutorio. Cui focrus, Mortuus est,
inquit, Tunc illa * connotatos digitos super genua mittens mœstissi-
ma ait: Mortuus est mihi mundus, & omne quod in mundo
blanditur. Hoc dicto repente surgens cum fletu celeri gressu longitu-
dinem palatii cum impetu pertransit. Extra se namque posita mente
vsquequaque percurrisset, nisi paries obstitisset. Accedentes autem,
quæ

* M. con-
notatur.

quæ aderant, eam de pariete cui adhaererat, abstraxerunt. Fluebant oculi omnium, & mædebant lachrymis super interitu viri tam amabilis, & compassione relicte vxoris tam miserabilis. Elongatus est consolator, & recessit omnis consolatio. Aderat tamen qui pupillum suscipit & viduarum consolator internus spiritus sanctus, consolans cor viduæ, & moerentem erigens, & lætificans gratiæ suauitate.

Qualiter ipsa de castro suo propellitur, atque paupertatem patienter sustinuit.

CAPVT VII.

Non multo post tempore quidam vasalli defuncti Principis, qui fratrem ipsius HENRICVM iuuenem regere debuerant, Dei timoris, & iustitiæ, propriæ honestatis, & disciplinæ obliui perculsam à Deo persecuti sunt, & super dolorem vulneris eius addentes, ipsam de castro, & cunctis eius possessionibus eiecerunt. Descendit ergo de sublimi filia regis, flens & tristis, per decliuum montis cum suis ad subiacens castro oppidum. In cuiusdam autem cauponis hospitio recepta cum suis mansit cum iucunditate multa spiritus illa nocte. Media vero nocte surgens ad matutinas FRATRYM MINORYM perrexit, rogans eos, vt hymnum decantarent, angelicum scilicet: TE DEVM LAUDAMVS; in tribulationibus suis glorians, & gratias agens Deo.

Cumque nullus auderet eam hospitio recipere, confugit ad Dominum cum pedisequis suis, ingressa ad Ecclesiam multum morabatur sedendo in ea. Et cum allati essent de castro paruuli eius in multa frigoris asperitate, nesciebat quo cum eis diuerneret, vel vbi eorum capita reclinaret.

Necessitate ergo coacta domum sacerdotis introiit, se suosque miserè satis pascens, pignoribus obligatis. Erat in hoc oppido quidam eius æmulus, habitationem habens in qua multa structure, & habitacula plurima erant. Quo cum iussa intrasset, in arcto loco compulsa est cum tota sua familia habitare. Cui hospes & hospita eiusque familia non charitatis beneficia, sed hostilitatis multa grauamina intulerunt.

Egrediens igitur inde parietibus, qui eam à pluuia & frigore tutaerant, valedixit, dicens: Hominibus libens benedicerem, si cur hoc facerem, causam haberem. Reuersaque est ad prius sordens ergastulum, aliud in eo oppido non valens habere domicilium.

Heu inopinata & infausta rerum varietas! Heu fallax & inanis huius mundi foelicitas! Ecce quæ in palatiis habitare potuit, & aliis imperare; nunc hospitium cogitur mendicare, nec valet impetrare. O stupenda & inscrutabilis Dei dispensatio! Quæ solebat pauperum paruulos, vt mater nutrire, & tanquam nutrix reficere; nunc pressa inopia, paruulos vteri sui ad diuersa loca & remota compulsa est à se propter alimoniam elongare. Sicquæ ibi in paupertate degens id ipsum modicum, quod habere poterat, ori suo subtrahens pauperibus erogabat.

Qualiter ingrata vetula sanctam Elizabeth in lutum detrusit.

CAPVT VIII.

FVit tunc ibidem mulier quaedam pauper, infirma, & vetula. Cuius paupertati per eleemosynam, aegritudini per medicinales species, senectuti solatiis succurrebat. Eratque arcta quaedam via, vbi pro luti profunditate lapides fuerant transeuntibus collocati. Occurrit ibi benefactrici suæ, de qua præfati sumus, vetula, eiq; nolens cedere impedit ignobilis in nobile, proterua in mansuetam, beneficii immemor in misericordem. Corruit ergo in luti profundum Dei famula omnino cum vestibus omnibus inquinata. Quod cum multa lenitate & patientia sufferens, eleuata multum risit, lauitq; cum gaudio vestes suas fordidas in flumine, animam verò patientem in agni sanguine.

Hæc omnia venerunt super eam; nec oblita est Dei, & inique nõ egit; sed quanto magis abundabant tribulationes, tanto abundabant consolationes, per multas diuinas reuelationes, quibus frequenter visitabatur horis diurnis & nocturnis in orationibus constituta.

De consolationibus & diuinis reuelationibus eidem factis.

CAPVT IX.

EO tempore in diebus Quadragesimæ vice quadam cum Dei famula more solito MISSARVM celebrationibus interesset, deuotionis feruore ignita, flexis genibus parieti inclinata, & supra semetipsam mente & spiritu eleuata, contemplando diutissime defixos oculos habuit ad altare.

Per-

Perpendit hoc nobilis illa & deuota femina * HYSENTRVDIS
beata ELIZABETH præ aliis specialissima. Quæ post oportunitate na-
cta, sollicitabat eam precibus multis de reuelanda visione, quam vide-
rat, dum offerretur HOSTIA SALVTARIS. Cui scilicet ELIZABETH re-
spondit: Ea quæ ego ibi Domino reuelante cognoui, non expedit ho-
minibus enarrari. Hoc tamen latere te nolo, quod anima mea suauissi-
mo perfusa fuit gaudio, & admiranda Dei secreta interiori conspexi
mentis oculo.

Cumque ad illud suum humile de Ecclesia rediisset hospitium,
per modicum valde sumpsit cibum. Post cibum debilis valde erat e-
rumpente sudore, in sinum dictæ HYSENTRVDIS, exclusis cæteris tan-
quam ad quiescendum Dei famula se recepit, defixos oculos ad contra-
positum habens locum, & facta hora serenata facie, magnaque hilari-
tate circumfusa dulcis in eius ore risus apparuit & iucundus. Facta au-
tem diutino interuallo, clausit oculos, fluebantque tanquam riuus, ex
ipsis lachrymæ infinitæ. Iterumque breui interueniente morula aper-
tis oculis latus apparuit vultus vt prius; & in ore eius prius risus: sicque,
vt dictum est, fletum clausis oculis, & risum ipsis apertis alternando in
contemplatione vsq; ad horam COMPLETORII, plus tamen iocundi-
tati quam in cœstitudini immorans perduravit.

Post hanc speculationem diutinam in hæc affectuosa verba pro-
rupit, dicens: Vtique domine tu vis esse mecum, & ego volo esse te-
cum; & nolo à te separari. Quæ verba audiens YSENTRVDIS venerabi-
lis, in cuius sinu in hac reuelatione recubuit, admirans vehementer,
petiuit instantissime sibi hoc mysterium aperiri. Humilis autem ELI-
ZABETH latere malens, indicare renuit. Verum dilectæ dilectricis pre-
cibus respondit: Vidi, inquit, cœlum apertum, & Dominum meum
IESVM dulcissimum inclinantem se ad me, & consolantem me de variis
angustiis meis & tribulationibus, quæ circumdederunt me. Quem
dum vidi, iocundabar & risi. Cum verò vultum tanquam recessurus a-
uertisset, fleui. Qui misertus mei iterum vultum suum serenissimum
ad me conuertit, dicens: Si tu vis esse mecum: ego volo esse tecum, &
nunquam volo à te separari. Cui ego respondi, dicens: Ita Domine, tu
vis esse mecum, & ego volo esse tecum; & nunquam volo à te sepa-
rari.

O scilicet & firma pactio, & fida desponsatio! O vere grata hu-
ius mulieris humilitas, ad quam se inclinavit summa maiestatis
excellencia! O feruens charitas, cuius visioni se offert præsentia
Dei.

Deitatis! O sincera deuotio quam consolatur suauitatis influentia!
O quam beata anxietas cui cœlestis aperitur & patet immensitas! Huc
thesaurum repertum abscondere omninò studuit; ne ventus disper-
geret vanitatis, quod gratia congregauerat sanctitatis.

LIBER QVINTVS.

*Beata Elizabeth & sui pro uisione Episcopi
Bambergensis veniunt in Bamberg
& Botenstein.*

CAPVT I.

* M. Ba-
bynergē.
sem. Et in
margine
scriptū e-
rat hoc no-
men: E. Kē-
bertus.

Post hæc nobilis religiosa foemina ABBATISSA de KIZINGEN bea-
ta ELIZABETH secundum carnem matertera, misera paupertatis
eius defectum nimium, ipsam allatam honorificè ad dominum
* BAMBERGENSEM EPISCOPVM euexit. Qui Dei famulæ auunculus,
ipsam benignè & reuerenter susceptam, cum omni honestate charita-
teuè pertractauit. Sciens autem venerabilis vir, quia ait Apostolus: A-
dolescentiores uiduas volo nubere, & filios procreare, cogitabat eam
alicuius matrimonio collocare. Quod & ipsam non latuit.

Cumque pedissequæ eius, quæ cum ea continentia votum com-
miserant, Episcopi potentiam formidantes, cum ea super hoc queru-
lando cum lachrymis loquerentur; consolans eas constanter corde
pleno fiducia respondit. Inspector cordium & absconditorum cogni-
tor Deus nouit votum continentia, quod viro meo uiuente emisi, de
puro corde, & simplici, & fide non ficta processisse. Ideoque de ipsius
confidens misericordia, impossibile fore scio, quod meam non con-
feruet contra omne humanum consilium, vel violentiam, castitatem.
Neque enim ego conditionatum, si amicis placeret & proximis, sed
spontaneum, absolutum, ac liberum edidi votum, seruanda post mor-
tem dilecti mei integerrimæ castitatis ad gloriam conditoris. Verum
etsi contra libertatem matrimonii me inuitam quispiam viro tradere
præsumperit, animo dissentiam, & sermonibus contradicam. Et si a-
liam id euadendi viam non reperirem, occultè nasum proprium meis
truncarem manibus, vt sic me omnis abhorreret homo turpiter ma-
culatam. Præfatus autem EPISCOPVS præcepit, vt ad castrum, quod di-
citur

ditur BOTENSTAIN cum decenti comitatu Dei famula cum suis deferretur pedissequis, ibi, quousque eam viro traderet, moraturam.

*Quomodo ossa defuncti eius mariti
transferuntur.*

CAPVT II.

PERRExit igitur tristis & inuita. Innotuerat siquidem ei EPISCOPI intentio circa eam. Tunc illa pauens, & tremens periculum, confugit ad Dominum, & ipsius custodiae castitatem suam lacrimosis orationibus commendabat. Audiuit autem vocem eius secundum misericordiam suam Deus, & conuertit luctum eius & tristitiam in consolationem, & lugubrem in letitiam. Et ecce subito venit nuntius EPISCOPI eam ipsam reuocantis in BAMBERG. Cum enim mortuus esset in APVLIA ILLVSTRISSIMVS ille LVDEVICVS THVRINGORVM PRINCEPS & LANDGRAVIVS, curauerunt eum nobiles & viri honorati, qui cum eo profecti fuerant, & inuolentes corpus decentibus & fortibus pannis, honorifice tumulauerunt. Peractaque peregrinatione, effossum corpus decoctione diligenti excoriatum est. Quo facto apparuerunt ossa candida super niuem. Quae scriniis mundissimis imposita, & inclusa, & reuerenter cooperta, & iumenti dorso imposita translata sunt.

Apposuerunt quoque CRUCEM argenteam gemmis ornata, utpote Christianitatis cultores, & sui domini fidelissimi amatores. Per totam autem viam reditus sui quacunq; se ciuitate vel oppido nocturno tempore receperunt, ossibus in Ecclesia collocatis, orationes & vigiliis per totam noctem à deuotis & fidelibus personis fieri procurauerunt. Manè autem MISSA celebrata, & oblatione facta ab ipsis profecti sunt, similiter in aliis locis facientes.

Quæcunque verò ciuitas vel oppidum cathedralem, vel etiam conuentualem habebat Ecclesiam, in ea purpuram, qua tunc pro reuerentia loci ossa contexerant, pro anima defuncti remedio reliquerunt. O quales exequia! O fidelissimos & clarissimos viros, & executores talium exequiarum! Quis vnquam Imperatorum vel Principum, vel etiam sanctorum tales legitur habuisse exequias?

Aa Qua-

*Qualiter in Bamberg suscepta
sint ossa.*

CAPVT III.

* M. B.
byberg.

CVmque ^{M. B. byberg.} BAMBERG appropinquassent, reliquiarum aduentum BAMBERGENSI EPISCOPO nunciauerunt. Tunc Pontifex filiam sororis suæ reginæ, Dei famulam ELIZABETH, defuncti relictam, vt occurreret, & mariti quondam reliquias susciperet, aduocauit. Ordinavit autem prudens pro honestate & consolatione Dei famule, vt omnes nobiles & digniores in occurfu funeris eius assisterent lateri, & eam ne deficeret, confortarent. Processit itaq; Præful gloriosus, cum Religiosorum & Cleri ciuitatis multitudine veneranda obuiam tanto funeri orationes & cantus lugubres modulantes. Murmurat campanarum sonus, ruit confluens vndiq; populus, Religiosorum ac Cleri turba hymnis canora cælestibus vltiq; in Ecclesiam cathedralem prosequitur. Salubris enim & sancta est exoratio pro defunctis.

*Quid ibidem circa ossa, sancta Elizabeth
Deo locuta fuerit.*

CAPVT IV.

Collocatis itaque ibi reliquiis, ad aspectum venerabilis viduæ derelictæ, referata sunt scrinia, & ossa reuelata. Quid tunc doloris, & amoris in corde eius fuerit, sol^o scire poterit is qui nouit corda omnium filiorum hominum. Ego puto, quod renouatus est dolor; commota sunt viscera; contremuerunt ossa, cum dilecti quodam corporis compages dissolutas, ossaq; dissipata cerneret & dispaeta. Tantoque absorpta mærore, memor Dei, resumpto spiritu, dixit:

Gratias tibi ago Domine, quod ancilla tuæ, ingens, quod habui desiderium, in aspectu ostium dilecti mei, adimplere; & afflictam & desolatam animam meam dignatus es misericorditer consolari. Ipsum tibi à semetipso, & à me in subsidium TERRÆ tuæ SANCTÆ oblatum non inuideo; licet eum dilexerim ex corde. Tu scis Deus, quod eius desiderabilem præsentiam, mihi gratissimam, omnibus huius mundi deliciis & gaudiis antefeream; si ipsum mihi tua benignitas concessisset. Optaremque omni tempore vitæ meæ in egestate & mendicitate viuere, dummodo eius frui contubernio de tuo beneplacito licuisset. Nunc verò ipsum, & me tuæ voluntatis dispositioni committo. Nec enim

enim, etiam si possem, cum ad vitam reuocare minimo mei capitis capillo, praeter tuum beneplacitum, vellem.

His dictis, repressisq; lachrymarum fluminibus conticuit. Egressaq; Ecclesiam in quodam pratello confedit; petiuitq; ad se ingredi NOBILES illos de THVRINGIA peregrinos, qui reliquias PRINCIPIS adduxerant, preciosas cordi suo, & desiderabiles super aurum. Quibus ingressis, regalis illa foemina reuerēter & humiliter assurrexit, serenaq; facie excipiens eos, & assidere sibi faciens locuta est eis benigne, iniurias inter cetera, & molestias quas pertulerat, enarrando.

Qualiter de Babynberg regressi in Thuringiam venerint.

CAPVT V.

POST hanc EPISCOPVS cum eisdem NOBILIBVS de recuperanda eius dote, & commoditate, & procuratione eius condigna & honesta ordinanda diligenter & fideliter pertractauit. Qui omnia, quae iuris & honestatis sunt, eidem, utpote dominae suae, se ordinaturos EPISCOPVS promiserunt. Alias autem EPISCOPVS ipsam eis nolebat committere deducendam. Igitur promissis acceptis, & exequiis debita ueneratione & deuotione celebratis, accepta ab EPISCOPO BENEDICTIONE, & facta ualedictione; hi in sua; & hi in THVRINGIAM cum domina relicta, & ossibus defuncti PRINCIPIS, itinere prospero, quamuis lugubri redierunt.

Nunciata sunt haec in THVRINGIA; & commota est terra, & factus est plangētus & luctus omnium magnus. Occurrerunt autem COMITES, & NOBILES, milites, & de ciuitatibus, oppidis, & villis diuites, & pauperes, vtriusque sexus innumera multitudo. Venientibus ad claustrum * REINHARTSBRUNNE, processit obuiam Monachorum religiosa, & clericorum non modica congregatio; & tanti funeris reliquias deuotione congrua suscipientes cum orationibus solitis, & lachrymosis modulationibus perduxerunt.

*M. Reynheriburn, al. Reynhartiburn

Quomodo ossa conduntur in sepulchro patrum suorum.

CAPVT VI.

DEniq; vigiliis, & orationib⁹, & cleemosynis, MISSARVM solēnis, & ob-

& oblationibus, & omnibus ad decorem funeris, & salutem animarum pertinentibus, ritè, deuotè, ac solenniter consummatis, nobiles illas ossium reliquias in sepulchro maiorum suorum venerabiliter condiderunt. Aderant ibi domina SOPHIA mater, dominaque ELIZABETH relicta, HENRICVS & CONRADVS fratres ipsius PRINCIPIS, eratque lectus & mœror, omniumq; tristitiam nouit, qui solus mœrorem considerat & dolorem.

Mortuus est autem anno Domini millesimo & ducentesimo vicesimo septimo, tertio idus Septembris, in SICILIA ciuitate, quæ dicitur ORTRAT. Translatiſque ossibus, vt prædictum est, sequenti anno sepultus est in cœnobio Monachorum ordinis sancti BENEDICTI, quod vocatur b REINHARTSPRUNNEN. Vbi requiescat in Dei pace, Amen.

Inuebitur frater defuncti, quod expulerit sanctam Elizabeth.

CAPVT VII.

a M. ita legu: anno Domini M. CC. xxxvii. ubi tamen quidam notam primam numeri denarii induxit, b M. Reinheriburn. c M. Quatier Henricum fratrem defuncti cum B. Elizabeth adierunt.

Post peractam, vt dictum est, condignis exequiis tanti funeris sepulturam, & cunctis in sua remeantibus, viri illi honorabiles, & præcipui milites, qui cum felicitis memorie defuncto PRINCIPLE peregrinati terram egressi fuerant, eiusque ossa, venerabiliter reducta, cum debita honorificentia tumulauerunt, relictam ipsius dominam ELIZABETH, quam in sua fide susceperant, curantes, HENRICVM fratrem defuncti, sponſionis BAMBERGENSI EPISCOPO factæ memores, adierunt.

Hæc sunt autem eorum nomina, celebri semper memoria retinenda. RVDOLPHVS PINCERNA de d VARILA, LEVTOLFVS de BERLSTETTEN, HARTVVGVS de EREA, WALTHERVS de VARILA: viri utique omni prudentia præditi, & honestate conspicui.

Quorum primus, RVDOLPHVS videlicet PINCERNA, PRINCIPEM iuueniculum, aliis astantibus, cæterisque, qui aderant aduocatis, sic allocutus est:

Audiuimus & conturbata sunt mentes nostræ; & operuit confusio vultus nostros, pro eo, quod talis vitæ inhonestas & impietas est inuenta. Eia mi domine, quid fecisti? Fratris tui relictam maerissimam, filiam REGIS nobilissimam, quam consolari, & honorificare oportuerat, sine causa de hostio, & possessionibus, tanquam t uipem irreuerenter eiecisti; & inopem mendicare

dicare reliquisti. Pupillos fratris, quos tua gubernare tutela debuit, à matre propter inopiam separari & elongari oportuit. Vbi tunc fraternus affectus? quid, sexus fragilis, vidua desolata, mulier afflicta & exul potuit? quid denique fœmina sancta nocere voluit? Proh dolor! Deum irritasti, personam tuam inhonorasti, THVRINGIAM confundisti, famam tuam minuisti; & verè formido est, vindictam DEI, terræ superuenturam, nisi satis feceris placando fœminam tam beatam.

Mirabantur qui aderant, quod tam audacter ad PRINCIPEM vir constantissimus loquebatur. Sed verè meritò probata virtus corripit insipientes. Obstupuit iuuenis dum hæc diceret, & resolutus in lachrymas multum fleuit, dicens:

Doleo valdè, quod factum est. Ideoque vt in oculis eius gratiam inueniam, omne quod desiderat ELIZABETH, soror mea, faciam; & hoc secundam vestra voluntatis arbitrium paratus sum pro viribus adimplere.

Respondit PINCERNA: Hoc est domine, omninò tuæ necessarium æquitati, si ram Dei euadere, & ea que lesa sunt, cupieris reparare.

Qualiter sancta Elizabeth pompam potentum despexit.

CAPVT VIII.

Cumque hæc ad illustrem fœminam per dictos viros relata fuissent, respondit:

Castra, ciuitates, & oppida, & terras quibus implicari & distrahi oportet, nolo. Verum pro his, quæ mihi iure debentur, respectu dotis, peto exhiberi de gratia fratris mei, quibus vti, habere, & expendere, ad votum libere mihi liceat pro salute dilecti mei defuncti, & propria.

Dum hæc venerabilis proferret fœmina, quæ sursum sunt, quærebatur, non quæ sunt super terram. Ferebatur mentis eius intentio ad despectum caducorum, ad appetitum æternorum, ad elemosynas pauperum, ad miserationem egenorum.

Cumque hæc pertractata fuissent, effectu mancipanda, vale facto cunctis, cum gratia & lachrymis, commissique Dei gratiæ, ad sedes proprias sunt reuersi.

At venerabilis ELIZABETH, quamdiu cum sororio dignata est commorari, reuerenter eam habuit; faciens eam benigne & honorifice pertractari. Ipsa autem Deo plena cognoscens huiusmodi commo-

190 *Theodorici Turingi de S. Elizabeth Vngar. Regina,*
ditates & fastus Principum ac diuitum, de incommodis & oppressio-
nibus pauperum plerumque prouenire, subduxit se: eligens magis af-
figi cum populo Dei, & inter populares computari, quam regalibus
deliciis interesse. Accidit ergo vt in paupertate, sicut prius degeret, &
inopia premeretur.

*De contemptu, quem à nobilibus Thu-
ringia sustinuit.*

CAPVT IX.

Vidētes autem nobiles & magnati, quod mundum & mundi glo-
riam sperneret, & nolle; despexerunt eam; adeo, vt nec videre
eam, nec alloqui dignarentur. Insultabant autem, & infamabant eam,
multipliciter; in sanam, & fatuam dicētes; eò quod seculi diuitias abii-
ceret. Quorum blasphemias contumeliasq; tam lato animo, & vultu
hilariter sufferebat in Domino; ita vt impropere ei, quod oblita
mortis mariti gauderet, cum lugendum magis ei foret, ignorantes mi-
seri, eam habere gaudium, quod non datur impiis.

Gaudebat planè mortis non oblita temporalis mariti; sed me-
mor sponsi vitæ æternæ Christi. Gaudebat in tribulationibus sciens,
quod insignuntur diligentibus. Gaudebat, & gratias agebat; quia pro-
pter votum castitatis digna habita est, contumeliam pati ab amatoribus
tetricissimæ voluptatis. Nam si nubere voluisset, optima quæque
huius seculi, & potiores præsentis vitæ dignitates, diuitias, & delicias
inuenisset. At ipsa diuitiis ÆGYPTIORVM præferens improperium
CHRISTI, & proposito sibi gaudio, prælegit CRUCEM, confusione
contempta.

Venerabantur tamen ipsam omnes pietatis cultores, recta sa-
pientes, in quorum erat oculis. Nam & dominus PAPA GREGORIUS
nonus APOSTOLICIS eam scriptis consolans, sanctorum quoque ex-
empla ei proponens, & vitam æternam pollicens, ipsam ad castitatis
perseuerantiam, & patientiæ constantiam benignè ac paternè hortat-
batur, personam ipsius & bona sub protectione recipiens SEDIS APO-
STOLICÆ speciali. Qui etiam MAGISTRO CONRADO, sacerdoti deuot-
o, & viro coram Deo & hominibus comprobato, eam suis
litteris diligentius recommendans, eundem
sibi instituit defensorem.

*De transitu eius in * MARBURG.*

CAPVT II.

His itaque gestis, timens tumultum seculi, & fallaciam; non multo post tempore THVRINGIAM, in qua gloriose cum viro vixerat, declinās, in MARBURG MAGISTRVM secuta est. Quo cum peruenisset, nec ibi propter quorundam amulorum suorum persecutionem, conuenienter manere posset, ad quandam rurensē villam se contulit. Et ne cuiquam esset oneri, quandam desolatam curiam ingressa, dum commodiorem ibi non inueniret locum; sub gradu cuiusdam caminatae se recepit, frondibus se protegens & obumbrans. Cibos ibi, pro ut habere poterat, preparauit, gratias agens Deo: solis ardorem, ventorum turbinosum insultum, fumique molestiam, eius oculis grauissimam, cum gaudio sustinebat. Interim in oppido MARBURG constructa fuit ei de materia luti & lignorum domuncula, & habitatio humilis: quam ingrediens ibidem cum suis in omni humilitate & patientia morabatur.

Qualiter contemptum mundi à Domino impetrauit.

CAPVT III.

Magister verò CONRADVS, qui cam commissione APOSTOLICA erudiendam susceperat, & regendam; de profectu salutis, & sanctitatis eius sollicitus; contemptum ei temporalium perfoasit, & despectum omnium terrenorum. Quod Dei famula considerans se suis viribus non posse perficere, conuersa ad Dominum, quod concupit, precibus impetrauit. Nam cum orationem deuotam fudisset ad Dominum, familiariter dilectis sibi pedissequis dixit:

Dominus audivit orationem meam. Et ecce omnes mundanae possessiones & diuitiae, quas olim dilexi, sunt à me tanquam stercore reputatae. Ipsos etiam veri mei dilectissimos paruulos, quos tenerrimo amplexu affectabam, iam velut alienos intueor, Deo teste. Ipsi eos obtuli, & commisi. ipse de eis ordinat, & impleat suae beneplacitum voluntatis. In calumniis quoque hominum, & detractionibus malignorum, meiq; contemptu gratulor & delector. Nullam creaturam, sed solum omnium diligo creatorem.

O sublimem animam quae nec rerum cupidine, nec prolis dulcedine,

cedine, nec contumeliatum amaritudine potuit incuruari! O quam pura oratio, & quam sincera de uotio, quæ tantam gratiæ copiam meruit obtinere! O singularis charitas, quæ tantæ virtutis magnitudinem opere præualuit exercere!

De * institutione hospitalis in
Marpurg.

* M. in-
flauratio-
ne.

CAPVT IV.

ET quia charitas, vbicunque mentem impleuerit, operari magna confuevit, XENODOCHIVM instaurare cœpit, vbi infirma Christi membra colligeret, in quibus ipsi CHRISTO DOMINO subseruiret. Et vt ad seruiendum expeditam se & habilem redderet, secularium indumentorum pondus & fastum abiiciens, humiliavit REGIS filia corpus suum; vt pote ancilla CHRISTI seruilem se ostendens personam. Suscepit itaque de manu MAGISTRI CONRADI habitum humilem & abiectum, cui obscuritas in colore & vilitas inerat in valore.

Induta est vestitu consimili cum ea armigera eius GVTA charissima, puella deuotissima, & pedisequa fidelissima. Incumbebat Dei famula ELIZABETH orationi assidue; exercebat opera charitatis & misericordiarum. Et quos paupertas, debilitas, vel infirmitas plus aliis oppræsserat, quosque deuotio plus commendabat; in suo hospicio colligens, ipsis in persona propria humillimè ministrabat.

Cernens autem MAGISTER CONRADVS, quod huiusmodi miserabiles & despectas personas mensæ suæ apponeret, reprehendit. Cui illa antea vitam recolligens, dixit: Necessario se contraria contrariis sic curare; asserens & à talibus se gratiam accipere singularem.

Intelligens igitur vir prudens discipulam CHRISTI ad summæ perfectionis culmen velle conscendere; omne quod ab hoc proposito retardare eam putauit, amouere; & quod promouere credidit, studuit adhibere. Ideoque omnem familiam pristinam in qua delectari vel solatiari consueuerat, paulatim, ac figillatim ab ipsa repulit: quos singulos cum dolore gemituque dimisit. Tandem venerabilem dominam *HYSENTVDI ei prædilectâ ab ea expulit: à qua se cum multo cordis grauamine & infinitis lachrymis separauit. Postremò GV TAM, quæ cum ea ab infantia fuerat, quam specialissimè dilexit, ab ea expulit; quâ cum multis fletibus ac suspiriis dereliquit. Proinde autem sacerdos sanctus Dei famulam omni humanæ societatis solatio destituit; vt &

* Ysentv-
dim.

Bb obe-

794 *Theodorici Thuringi de S. Elizabeth Vngar. Regina,*
obedientia eius innotesceret constantia, & adhaerendi Deo soli præ-
beretur copia.

De ipsius victus & vestitus vilitate.

CAPVT V.

Remanfit autem pauperula ELIZABETH sola Deo soli derelicta, in humilitate & paupertate multa degens: alimento & tegumento vilissimo sustentata. Nam cibos cum ancillis præparabat inspidos & insulos: vt pote cui ad præparationem nec ars nec materia suppetebat. Leguminibus, vel communibus olcribus sæpè in simplici aqua decoctis contenta erat, propter nimiam egestatem. Et cum idem miserabilis cibus eius neglectu adustionem saperet; pro hoc ancillarum correptionem cum gaudio sufferebat. Si quid verò quandoque delectabile habere poterat; hoc ori suo subtrahens; pauperibus in eius hospitio manentibus ministrabat. Victum etiam manuum opere velut quaestuarium querere consuevit. Linum quidem fulare nesciebat. Lannam verò de ALDENBURG cœnobio SANCTIMONIALIVM sibi transmissam fulabat: Accipiensq; minus, quàm debuit, inde se, vt poterat, sustentauit. Hæc de victu dicta sunt.

De vestimento quid dicemus? vestis eius vilis & aspera fuit: pallium eius coloris grisei, quod breue fuit: alterius coloris panno prolongatum fuit. Manicas & tunicæ rupturas alterius coloris panno habuit emendatas. Panniculos quoq; viles & abiectos cuiusq; coloris & vnde cunq; collectos assumens, propriis manib; vt poterat, iacturam incendii laris coquinæ restaurabat; veteresq; scissuras attriti amictus sui reficiens, acu imperita, pannis vilibus obstruebat.

De magna paupertate quam sustinuit.

CAPVT VI.

Accidit eo tempore, vt Rex potens VNGARIÆ, pater huius pauperulae ELIZABETH, solennem mitteret nuncium, COMITEM videlicet *PAMAM nomine, cum multo comitatu; vt reuocaret ad terram suam ELIZABETH filiam ipsius. Audierat Rex gloriosus & diues, quòd filia sua quasi mendica viuens, omni solatio esset destituta. At præfatus COMES in MARBURG oppidum cum suis veniens; inuenit dominum

*M. Pami-
am. ul.
Pantam.

mini sui REGIS filiam sedentem ad colum, & lanam nere. Et præ admiratione SIGNO se CRVCIS consignans; exclamauit, dicens: Nunquid ha-

clenus visum est, filiam REGIS lanam fusare?
Attentaui autem ille nobilis animum eius flectere; vt ad patre, & ad regnum vnde habebat originem, remearet. Verum illa paupertatem CHRISTI regalibus patris diuitiis & thesauris, exiliumq; pro Domino natali præferens solo; induci non potuit, vt cum nunciis patris ad terram natiuitatis rediret.

Tunc illi ad regionem suam reuersi sunt. nostra verò quaestuaria ad colum suum residens apprehendit fusum; victum sibi manibus queritando. Tantoque studio huic instabat operi, quod sæpius & debilis, & infirma, lecto que iacens lanam fusabat. Cumque ancilla colum de manibus eius, vt sibi pareceret, rapiebat; ne omninò esset otiosa ad futuram filationem, lanam trahendo & dissipando manibus eius præparabat. Sicque cum his, quibus fusabat, egit fideliter, vt aliquando à MAGISTRO CONRADO, vt veniret * HYSENACH, à MARBURG vocata, SANCTIMONIALIBVS de ALDENBURG cum aliquanta lana pretium, quod acceptum ab eis nondum meruerat, remitteret, ne quid vltra debitum retineret.

De affabili eius conuictu.

CAPVT VII.

Porro quàm dulciter & humiliter cum domesticis suis ancillis & familia conuersata sit, quis enarrabit? à pueritia enim vsque ad finem vitæ cum simplicibus, & humilibus, & cum pauperibus conuersatio & confabulatio eius fuit. Tandemque post mutatum habitum, ab ancillis suis, quæ etiam omninò pauperes & degeneres, dominam se noluit appellari: sed simplici suo nomine tantum, sicut coæquales vel inferiores consueuerant vocitari. Cum quibus & cibos coquere solebat, simulque sumere: faciens eas in mensa ad latus suum sedere, & de sua scutella pariter manducare. quarum vna * HYRINGARDIS nomine, tantam humilitatis exhibitionem stupens, die quadam dixit ei; Tu domina in nobis tuum meritum cumulas, nostramque periculum perpendere dissimulas: quæ intumescere possumus, quòd vna tecum comedimus, & in tuo latere recondimus. Adhæc ancilla ancillarum CHRISTI; Ecce, inquit, oportet te in sinu meo sedere. & fecit ipsam HYRINGARDIM

Bb 2 in

M J S J J
m. 22
S IV
27

* M. Yr-
mingardis

in suo gremio refidere. sicque cum eis affabilis, & benigna victitabat tractabilis & mansucta; sermonibus affluens dulcibus, & iocundis, & nihilominus vtilitate fecundis.

Nequaquam enim sustinere poterat, quod quisquam, ea præsente, verba vanitatis, vel indignationis, & iræ proferret. Verum si quando coram ipsa huiuscemodi verbum insonuit, mox illud gratiosa auctoritate castigavit, dicens: *Hic nunc Dominus? de se etenim loquentibus consuevit Dominus suam præsentiā exhibere.*

Matt. 18,

De indefessis exercitiis operum pietatis.

CAPVT VIII.

IBat quoque cum ancillis ad domus pauperum, faciens secum deferri panes, carnes, farinam, aliaque victui necessaria: quæ manu propria pauperibus largiens, diligenter lectos, & vestes eorum respiciens visitabat; occulte annulos aureos, & pepula serica, aliaque xerica secularia vendendū odistrahens, egentibus ministrabat. Et quidquid pauperes desiderabant, hæc illis studiosissime providebat. Nempe ægro desideranti pisces, cupiens satisfacere, procuratorem suum inuocans **DOMINVM IESVM CHRISTVM**, ad fontem prorsus sterilem, ut aquam hauriret, festinavit. Moxque ad hospitium reuersa piscem sufficientem in vase reperit, & infirmum refecit.

Multa etiam miracula in vita sua per eam dignatus est omnipotens ostendere: quæ ipsa humilitatis cultrix studuit occultare. Mater quoque eius iam dudum miserabiliter ab **VNCARIS** interempta, in somnis ei apparens flexis genibus, dixit:

Mi dilecta filia ora pro doloribus meis, quos adhuc patior; quia negligenter vixi: potes enim.

Euigilans **ELIZABETH**, surgit cum fletu; orauit deuotè: & iterum obdormiuit. Ad se mater denuò & gratias agens se asseruit liberatam: dicens orationem eius cunctis eam inuocantibus profuturam.

Inter cætera pietatis opera ministra **CHRISTI ELIZABETH**, puerum paralyticum, utroque parente orbatum, continuoque fluxu sanguinis laborantem, quandoque sex vicibus, vel pluries ad huius ægritudinis requisita, brachiis sanctis noctibus deferens, suis manibus sordes abluebat.

Quo mortuo, virginem leprosam assumpsit. Cui in domo sua absconditæ omne charitatis impendit officium: ut non solum ad ci-

ban-

bandum, eiq; sternendum, & lauandum, verum etiam ad discalceandum eam se mulier sancta REGIS filia humiliter exhiberet.

Qua per MAGISTRUM amota, puerum pauperculum scabiosum, nec pilos in capite habentem, curandum assumens: eius in lauando, & medicando, nescio à quo didicerit, curam gessit.

Præterea ELIZABETH ancillarum CHRISTI humillima suis subserviens, ollas, scutellas lauabat; patellas, cæteraque vasa coquinaria mundabat suis manibus & tractabat. Et ut hoc abiectum & servile opus liberius exercere potuisset, ancillulas eo tempore de domo emittebat. Quæ regressæ, ipsam id agere, vel egisse sæpius inuenerunt.

Loquar nunc ad te confidenter, ô nobilis & sancta fœmina, Quid est ELIZABETH? quid operaris regis filia? cur inquinaris per hæc vilia? quæ nutrebaris in croceis, cur amplexaris stercore? quare spernis palatia, & amas tuguria? responde obsecro mihi.

Noli mirari quæ facio opera: non ego operor illa, sed in me manens Dei gratia, quæ ego ago, non vilia, sed Dei mirabilia: nec sunt inquinamenta, sed inorum medicamenta. Cave ne dicas stercore; quibus sanctificantur pectora. Contempsi mundi palatia: quæ sui enim regna cœlestia. Elegi vitam quam reputavi despectissimam: & si foret despectior, hanc præligerem ut charissimam. Nam per viam arctissimam itur ad gloriam amplissimam.

LIBER SEPTIMVS.

Beata Elizabeth omnem dotem suam in pecunias resoluit ad erogandum egenis.

CAPVT I.

POST mortem *illustrissimi Principis felicitis recordationis LVDWIGI THVRINGIÆ LANTGRAVII, relicta ipsius venerabilis ELIZABETH, aliquandiu, ut prædictum est, pauperem gessit vitam, & grauem cum hilaritate multa & patientia pertulit egestatem. Tandem MAGISTRO CONRADO mediante, quem dominus PAPA GREGORIVS nonus eidem dederat defensore, à domino HEINRICO fratre mariti sui quædam accepit Dei famula pensionem. Erat quippe idem HEIN-

* m. f. Co.
dex Reb.
dorf. serg.
nissimi

Bb 3 RI-

MS. S. J. J.
S. IV.
27

RICVS vir benignus, & MAGISTRO CONRADO factis subditus, & deuotus.

Acceptam verò fidelis dispensatrix, & prudens non fodit in terram, nec in sudario abscondit pecuniam domini sui: sed ad mensam dedit eam, & tradidit ad usuram. Nempe hæc verissima Christi discipula EVANGELICIS edocta consiliis obediuit, & omnia quæ habuit, vendidit, pro rebus suæ dotis immobilibus res petens, & acceptans mobiles; mobilem per mortem se cognoscens; de mobilibus sibi satagens æterna & immobilia promouere. Iuxta euangelicum verò dictum datura pauperibus iussit edicto de circumferentia oppidi MAREBURG ad duodecim miliaria multitudinem pauperum conuocari. Et ut indifferens sit, nullique præcludatur hæc largitatis gratia, certus locus, & dies cunctis venire volentibus designatur.

De larga eleemosyna ipsius.

CAPVT II.

CONuenit igitur loco & die præfixo pauperum debiliū, cæcorum, & aliorum egentium infinita vtriusque sexus vndique multitudo. Aderant viri & famuli robusti, qui tumultum compescerent, & turbam per loca disponerent ordinate. Et ut vulgi ignobilis audacia, & indigentium comprimeretur auditas stolidas; lex statuta est, posteaq; poena, quod si quis de loco surgeret, vel aliis præiudicium faciens eleemosynam iterato accipere præsumeret, capillorum detruncationem confusibiliter suslineret. Erant insuper personæ fideles, & idoneæ in dispensatione huius ministerii constitutæ. Præterea aderat multitudo non minima, quæ videre venerat, quod fiebat. Horum omnium stabat medio REGINA gloriosa, & inclita, vultu placido, corde iocundo; miserans in hilaritate, tribuens in simplicitate. Ibat succincta inter miseros consolatrix miserorum. Gaudebat in exercitu pauperum filia Principis. Gratulabatur in aduenis & pupillis hospita liberalis; tribuens & distribuens, pro ut destinauit in corde suo; non ex tristitia, aut ex necessitate; sciens quod hilarem datorem diligit Deus.

Distributis itaq; inter tot millia pauperum tot thesauris, mareis videlicet quingentis vna die; redierunt ad loca sua, Dominum in formula sua ELIZABETH collaudantes.

Remanserunt autem nocte illa infirmiores & debiliores quique in angulis, & in sepibus hospitalis, Quos videns pauperum miseratrix colle-

collegit; præcipiens ignem in longum parari coram eis, panesque distribuit, quorundam pedes lauari, & ungi, singulisque sex Coronas nummos dari, maioribus, & pusillis. Tunc repletum est gaudio cor eorum, & lingua exultatione; ceperuntque cantare. Quod audientis huius autrix letitia, gaudebat cum gaudentibus.

Dic obsecro, quis vnquam Imperatorum, Regum vel Principum, aut etiam sanctorum, tam copiosam vno die locoque in tot milia pauperum effudit elemosynam. Verè non est in hac prærogatiua gratia inuentus illi similis: ideoque non immeritò elemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

*De conuersione cuiusdam
puelle.*

CAPVT III.

ILlo quoque die quo tam larga quingentarum marcarum fuit elemosyna distributa, contigit vt puella quædam capillis ornatissima, tanquam statuta legis præuaricatrix domina ELIZABETH iudicio offerretur. Quæ visa capillorum eius pulchritudine; iussit eos continuo circumcidi. Quo facto cœpit adolescentula alta voce ciulare. Aderant quidam dicentes, eam innocenter punitam. Venerat non elemosynam acceptura; sed sororem suam infirmam visitatura. Quibus domina ELIZABETH, Bene, inquit, pro ea factum est: his capillis choreas, de cætero non frequentabit. Quæ cum vocata fuisset, & ad eam venisset presentiam; quasiuit, si quando melioris vitæ propositum habuisset. Puella respondit: Dudum, inquit, Domino in habitu religionis famulatum exhibuissem, si non me tantum cæsariæ meæ claritas pulcherrima delectasset. Ecce quomodo grauabat eam cæsaries! Verè cum ABSOLONE pulcherrimorum capillorum suspendio interisset; nisi eam Dominus per famulam suam ELIZABETH totondisset. Quo audito, dixit ELIZABETH castitatis amatric; Plus igitur gaudeo de tuorum præcisione capillorum quam de filii mei gauisura forem in Romanum imperium profectione. O verbum gratiæ, sermo regalis, de fonte proliens sincerissimæ charitatis. Assumpsit ergo eam piissima domina mutato seculari habitu in hospitali perpetuò seruituram.

Quo-

*Quomodo Magister Conradus exercuerit
sanctam Elizabeth in fractione
proprie voluntatis.*

CAPVT IV.

HIs ita gestis: residuum pecuniæ, quam pro dote sua, Dei famula acceptauerat, in vsus cõsimiles charitatis & misericordiæ studuit erogare. Dilatum erat cor eius, & manus aperta inopi, & palma extenta ad pauperes. Vnde consuevit non parcere & pauca, sed liberaliter & multa miseris & egentibus largiri. Quod **MAGISTER CONRADVS** comperiens, ipsam nõ sufficere formidans, nimiam ei effusionem & prodigiam interdixit; eo quod nihil profus retineret, quin pauperibus largissimè erogaret. Adiunxerat autem ei quasdam feminas austeras, per quas multas oppressiones, & coërciones sustinuit in patientia propter **CHRISTVM**. Quæ etiam rigidè se habentes ad ipsam, & obseruantes facta eius ad Magistrum ea frequentius detulerunt, de obedientia non seruata; eo quod egenis aliquid daret, vel dari ab aliis flagitaret.

Accusata verò sic ab illis multa sæpius verbera à **MAGISTRO** perculit, ita vt alapas in faciem ei daret: quas tamen ex desiderio optauerat in memoriam alaparum Domini sustinere.

In rebus arduis & difficilibus obedientiam voluntariam & præptissimam custodiuit. Nam ad loca quantumcunq; distantia à **MAGISTRO** vocata, sine mora citius veniebat. Amantissimis suis, & intimis dominæ **YSENTRVDI** & sorori **CVTÆ**, ad eam quandoque venientibus: nec pro victu saltem quidquam dare; nec audebat sine licentia salutare.

In misericordiis autem pauperum obedientiam paratissimam exhibebat. Prohibita namq; ne plus, quàm vnum nummũ vni daret pauperi sigillatim tribuit, quod simul largiri non licuit. Nummorum igitur largitio interdicitur, panis verò conceditur. Verum sicut in nummis; sic obediuit in panibus erogandis. Iubetur tandem ne panes integros tribuat, sed panis particulas tantum tradat. In omnibus his exercebatur obedientia, & prouocabatur misericordia. Quando prohibebatur elemosynas dare, leprosos & alios infirmos sordidos balneis lauabat. Ipsa languens erat miserationis affectu in dolore compassionis intrinsecus cruciata. De

De zelo sanctæ Elizabeth erga animas infirmorum.

CAPVT V.

AT vir iustus videns, quod feruore spiritus semetipsam non curaret, cunctaque terrena tanquam stercorea reputaret; timens tenerritudinem nobilitatis eius posse morborum contagio infici, vel corrumpi; à talium eam familiaritate arcebat; à tactu etiã & deosculatione vlcera prohibebat. Nempè circa horridos, & fetidos, & omnibus abominatos miseros inaudita à seculis, & stupenda ferebatur sancti spiritus vehementia; & incredibili & miranda, commanendi, contrectandi, procurandi que studiosissima diligentia. Prodigalitatem ei etiam & immoderatam eleemosynarum largitatem, quæ necessitatibus nil retinere curauit; prohibuit seruus Dei.

Nec pati se dignum iudicauit, quòd talis persona ori proprio detrahens, deficeret alius largiendo. Actum hunc inspiratio diuina mentem eius docuerat: quem sic per feruum suum temperandum decreuerat.

Instabat tamen ministrans in hospitali & cooperans. Balneatis sternebat, in lectos deponebat & tegebat; dicens ad ancillas: Quàm benè nobis est, quod dominum nostrum sic balneis lauamus & tegimus! Cui vna ex eis, Tibi, inquit, domina benè est cum istis; nescio si alius ita benè est.

Ores miranda & digna memoriæ commendanda! Nulla scriptura loquitur sanctorum quenquam tanta sedulitate, tantaque familiaritate sordidissimorum infirmorum immundicias obsequiosis manibus contrectasse, tamque indefesso corde omnibus misericordie operibus vsque ad mortem insudasse. Meritò proinde apud misericordiarum patrem specialis gloriæ prærogatiua præluet, cuius miserationes super omnia opera eius. Quia non solum corporalibus commodis, sed in spiritualibus exhortationibus studiosè curauit cunctis prodessè fidelibus.

Admonebat piè homines ne paruulos negligerent baptizare. Infirmitas, vt SACRAMENTA ECCLESIE requirent, & perciperent, verbis & factis efficacissimè inducebat. Nam quandam pauperulam, vt confiteretur admonens, nõ profecit. Iacebat enim misera illa somnolenta & pigra. Quàm benigna animarum zelatrix virgis verberauit, & à som-

à somno negligentie verberibus excitatam ad CONFESSIÖNEM induxit. His & aliis pietatis exercitiis ingiter intenta maiestati diuinæ grata extitit & placuit, mundi amatoribus displicuit, apud quosdam etiam pios reprehensibilis apparuit; nunc autem inter sanctos tanquam sol replendet.

Qualiter quidam ingrati sanctæ Elizabeth non valuerunt progredi.

CAPVT VI.

CVidam pauperula vicina partui nutrix pauperum ELIZABETH, hospitium & in eo iussit omne commodum prouideri. Infanti cū baptizaretur nomē suum ELIZABETH imponi voluit. Qualibet die matrem visitans, benedicebat, pascens eam piē & dulciter integro serē mense. Tandem cū à benefactrice sua accepisset pallium & calceos, quos de sanctis pedibus exiit, & pepla, lardum, & farinam, & duodecim nūmos COLONIENSIVM, & puerū manicis, quas de pellicio famule suæ tolli iusserat inuolutū sero valcfaciens dominæ beneficē recessit manē cum marito, puero derelicto. Ante matutinas verò dixit miseratrix ELIZABETH ancillæ suæ, Difer quas habeo species pauperulæ illi, quibus vtens confortetur. Quæ veniens inuenit puerum sine matre. Quod audiens piissima: pergens, inquit, cito affer puerum, ne negligatur. Quem allatum commisit vxori cuiusdam militis procurādum, accersitoque iudice ciuitatis, præcepit, vt per diuersas vias mater pueri quæreretur. Quæ non inuenta dixit ad dominam ELIZABETH ancillæ. Ora ad Deum, vt ostēdat matrem pueri, timebat MAGISTRI CONRADI iracundiam vehementer. Et dixit domina; Non scio petere, nisi quod voluntas Domini fiat. Et ecce post modicum vir regressus profstratus veniam petiuit. Mulierque adducta de ingratitude & offensa gratiam implorauit. Vterque verò manifestē professi sunt, quod progredi non valentes, tanquam coacti redierunt. Ablatum autem est à muliere ingrata, quod datum ei fuerat.

Sanē pallium collatum est deuotæ virgini, quæ mox in castitate se vouit Domino seruituram. Calcei verò dati sunt cuidam vidua, compassa tamen misericors ELIZABETH, mulieri calceos alios dari iussit. Quæ recepto puero discessit.

Vide nunc euidenter, quomodo triumphat gratia de natura, & super eam præualet excellenter. Nonne consideras, quod hæc repleta gra-

gratia alienos parulos in Deo complectitur, & suorum natos viscerum à se abdicans obliuiscitur? Nempe paruulum vteri sui infantulū, annum & sex menses habentem, ne nimio eum amplecteretur affectu, à se omninò elongari fecit, occasione eius timens à spiritualium exercitio præpediri.

De admiranda virtute orationis sanctæ Elizabeth.

CAPVT VII.

POSTquam de his, quæ in proximorum & miserorum necessitatibus subleuandis, tanquam sollicita & laboriosa MARTHA, misericors & benigna perfecit ELIZABETH, nunc ad considerationem spiritualium gratiarum, & diuinorum charismatum, quibus eam DEVS decorauit, animum & stylum pariter conuertamus, quid eius meritis præstet SPIRITVS SANCTVS. Quia otium pacatæ contemplationis præcedit laborem iustæ actionis.

Nostra de qua loqui intendimus, speculatrix, humillimis studebat operibus, & piissimis insudabat laboribus; à quibus dum vacabat, frequentissimis & purissimis orationibus intendebat. Tanta verò orationum eius virtus, vt non solum spiritualiter, verum etiam corporaliter sentiretur.

Venit ad eam aliquando matrona nobilis* GERTRVDIS de LEIN- * M. Gertrudis de Leimbach.
ACH, visitandi gratia, & cum ea adolescens quidam BERTHOLDVS nomine seculariter indutus. Quem seculi contemplatrix ELIZABETH ad se vocans, dixit illi: Videris nimis indifferetè te habere: & quare non feruis Creatori tuo? Respondit iuuenis: O domina mea supplico vobis, vt oretis pro me, vt Dominus det mihi gratiam suam seruiendi ei. At illa, Vellesne, ait, quod ego orarem pro te? Et ille, Vellem vtique. Et ipsa inquit: Oportet vt te ad gratiam Dei habilites similiter orando; & ego pro te libenter orabo. Moxque prouolutis genibus in loco competenti monasterii in WERDE, vbi tunc erat, cepit orare pro iuuenē. Ipseque iuuenis à longè orationi instabat. Et cum vterque aliquandiu orassent, cepit iuuenis alta voce clamare dicens: O domina cessate ab oratione. At illa instabat feruentius. Postmodū iuuenis alti⁹ vociferari cepit, dicēs: O domina cessate ab oratione; quia iā deficio. Nihil nāq; calore accessus iuuenis sudabat, & fumabat, & brachia, torūq;

corpus huc & illuc tanquam demens iactabat. Tunc domina ipsius seruiens, & duæ beatæ ELIZABETH ancillæ accurrentes, tenuerunt eum, & inuenerunt eum totum incaluisse, vestesq; nimio sudore madidas. Sæpius autem iterans clamorem, tandem dixit: In nomine Domini oro, vt cessetis ab oratione, quia iam igne consumor. Et quæ tenebant eum, vix calorem manibus poterant tolerare. Mox autem, vt cessauit oratio, refrigeratus est.

Accidit itaque hoc mirum anno ante mortem DEI famulæ: & iuuenis ad ordinem FRATRVM MINORVM se transfudit, sic attractus. Contigit hoc frequentius & aliis, pro quibus ipsa Dominum exorabat. Discite quo charitatis ardore feruebat, quæ calore suo fluxum secularis concupiscentiæ siccat, & ad amorem æternitatis inflamat.

De veneratione deuotissima mysteriorum reliquiarumque.

CAPVT VIII.

Diuinis mysteriis & ministeriis cum omni reuerentia aderat, intenta corpore & mente. Sanctorum quoque gesta & festa religiosa colens pietate reuebatur; & sacras eorum RELIQUIAS condigno & dulci amplectens amore, consuevit Christiano more candelis ardentibus, & thure accenso deuotè & venerabiliter honorare. Nummos, quos ad altare pro Dei & sanctorum reuerentia more catholico deferebat, suarum labore manuum acquirebat. Deum mente gerens cum ad quosdam religiosos paupertatem professos venisset, videns in Ecclesia eorum sculpturas sumptuose deauratas, circiter viginti quatuor assistentibus sibi dixit; Sumptus hos fructuosius vestro victui adhibuissetis & amictui: cum harum veritatem imaginum oporteret nos in corde scriptas potissimè retinere. Cum autem quidam coram eade quadam pulchra imagine faceret mentionem, respondit; Ego iconam talem opus non habeo: veritatem enim eius in pectore meo porto.

De contemplationis gratia in qua diu permansit.

CAPVT IX.

FRæquenter cum à pietatis opere vacabat orationi vel contemplationi potius Dei famula cum solitaria erat, oculis, manibus, cordeque

deque ad Deum suspensis deuotissime intendebat. Lachrymas fundens largissime, nunquam tamen vt à flentibus assolet, faciem deformabat. Fluebant tanquam de fonte, vultu eius serenissimo & iocundissimo existente. Erat namque gaudens & iocundissima etiam in tribulatione; aded quod nunquam visa sit molestiam pati; refulgebat in ea conuersatio amabilis, actio humilis, habitus contemptibilis, affectio sancta, cogitatio sincera, mundum cor, conscientia bona, intellectus purus & simplex, fides non ficta, spes inuicta, charitas perfecta, vita immaculata, contemplatio continuata.

Non discredas nec mireris in his, quæ audis; luce enim clarius cuncta patent. Rapiebatur enim in excessum & extasin mentis; sed non erat in eius raptu rara hora, & breuis mora, verum multa frequentia & persistentia diuturna; siquidem per horas aliquot perdurauit. In illo itaque diuino lumine consolata & informata intellexit & didicit, vnde tanta perfectio humanæ infirmitati influit, quo in hac mortali vita prudenter, fortiter, temperanter, iusteque viuatur. Ibi que angelicas visitationes, visiones, & allocutiones, multaque reuelationes tam diebus, quam noctibus habere meruit, quæ tamen omni studio occultauit.

Iplum quoque Dominum Iesvm facie ad faciem, multitudine sanctorum comitatū vidit, se benignissime alloquendo consolantem, & apparendo confortantem. Quam ob rem cum à secreto contemplationis veniret, cernebatur facies eius splendore mirabili refulgere; & quasi solis radii ex eius oculis procedebant. Splendida quippe fiebat facies eius, dum respiceret in eam Dominus. Videntesque, qui digni erant, claritatem ipsius, mirabantur valde. Cumque, sicut dictum est, per horas aliquot rapiebatur in spiritu, postmodum diutissime permanfit, quod nullo cibo corporali, vel modicissimo pascebatur. Reficiebatur namque intus inuisibili mentis cibo.

Multa quidem & alia de hac scemina dici poterant, & debuerant; sed in omnibus fastidii mater prolixitas est cauenda. Nempè natalium eius generositatem, conuersationis humilitatem, vitæ sanctitatem, mundi contemptum, patientiam aduersitatum, largitatem elemosynarum, mirabilem operum & virtutum effectum vix aliquis sufficere enarrare. Hæc autem breuiter paucis verbis perfricta sunt ad vtilitatem Ecclesie, vt laudetur in ea Iesvs

CHRISTVS sponsus eius, qui est benedictus in secula.

LIBER OCTAVVS.

*Quomodo sancta Elizabeth mortem
suam prædixit.*

CAPVT I.

Cum beata ELIZABETH de ærumnis & laboribus huius mundi ad
Cæternitatis gloriam transitura esset, apparens ei in visu Dominus,
vocauit eam, dulciter loquens ei: Veni dilecta mea in præparata tibi
tabernacula ab æterno. Iam verò tunc ægrotauit, vir DEI MAGISTER
CONRADVS de oppido MARBURG SACERDOS, & graui infirmitatis
molestia torquebatur. Et introiuit ad eum visitandum infirmorum
consolatrix DEI famula ELIZABETH. Factum est autem dum fabula-
rentur inuicem, interrogauit eam sacerdos infirmus, dicens: Quomo-
do, mi domina, & filia post mortem meam statum tuum proponis or-
dinare? Tunc DEI famula de morte sacerdotis nil respondens, sui ipsi-
us obitum eidem indubitanter prædixit, quem SPIRITVS SANCTO
præcognouerat reuelante. Et ecce die quarta post hæc verba ægritudi-
nem DEI famula incidit, in qua ex hac luce subtracta mortem perdi-
dit, & vitam æternam adiit.

*De ægritudine beate Eliza-
beth.*

CAPVT II.

Cumque per dies duodecim, & amplius in ægritudine Dei famula
laboraret, assidens eius lecto decumbentis die quadam vna ex
ancillis eius æquiuoca, audiuit quasi intra guttur eius vocem dulcissi-
mam. Post pusillum conuertens se ad ancillam (iacuerat enim ad pa-
rietem versus) dixit: Vbi es dilecta mea? respondit ancilla: Ad sum, &
adiecit, O domina, quam dulciter cantasti! Quæ fuit ergo ab ancilla,
si quid audisset. Et dixit, Etiam. At illa, Dico tibi, quod inter me & pa-
rietem auicula quædam mihi iocundissimè cantauit. Cuius dulcedine
excitata, oportebat & me cantare. Tertia verò die eius obitum præce-
dente iussit à se omnes seculares excludi personas, nec etiam nobiles,
qui ad eam frequenter visitandi gratia venerant, ad se voluit intromitti.

Rc-

Requiritur verò, cur aduenientes excluderet, circumfidentibus suum statū dixit: Volo de extremo districti iudicii examine, & de meo omnipotente iudice meditari. Posthæc dominica ante Octauam MARTINI proxima post cantatas matutinas confessionem eius præfatus audiuit sacerdos: Verum mundum cor, & pura conscientia nil recoluit, quod non per veram compunctionem sapius fuerit expurgatum. O felicem conscientiam, quæ non ad extremam vitæ horam suam differre voluit penitentiam.

De signis eximia deuotionis eiusdem.

CAPVT III.

Completa confessione, quæ fuit sacerdos, quid de sua substantia & suppellectili decreuisset faciendum. Respondit: Omnia quæ iam dudum videbar possidere, erant pauperum. Rogauitque ipsum magistrum, vt omnia illis distribuere; præter vilem tunicam, in qua voluit sepeliri. Testamentum non statuit: hæredem propter Christum habere noluit.

Sed nec de pompa funeris, & exequiarum solenniis cogitauit, testamentum pacis, hæreditatem immarcessibilem, immortalitatis stolam, societatem angelicam, & cælestem quærens habitationem. His & similibus cū magistro pertractatis, circa horam primam allata sunt ei veneranda corporis & sanguinis Domini nostri IESU Christi sacramenta, quæ plena fide & deuotione tota desiderauerat.

Qua sinceritatis affectione, qua mentis puritate, quanto cordis desiderio, & spirituali gaudio hoc suauè & internum acceperit eupulum, nullum æstimare posse arbitror, præter ipsum, quem in hoc ipso conuiatore, & viaticum, ducemque, quo pergebat itineris assumere digna fuit. Attamen quæ apparuerunt extrinsecus visibilibus hominibus pietatis iudicia interioris gratiæ extiterunt certissima argumenta. Ex tunc quippe per totam diem vsque in horam vespertinam deuotissima permansit; vt pote mensæ cælestis particeps effecta, & sanguine vitæ, qui Christus est meracissimo, deebriata. Erat illo die in ore eius frequēs verbum veritatis, & aperiens os suum sapientiæ, loquebatur de optimis, quæ in prædicatione audierat; eructans de corde suo verba bona; & lex clementiæ audiebatur in lingua eius. Loquebatur autem ex abundantia cordis sui, quomodo beatas illas sorores MARIAM dico & MARTHAM in suscitatione fratris sui LAZARI Dñs IESVS
COR-

consolari dignatus est. Et tractans quemadmodum illis lachrymantibus collachrymatus fleuit super mortuum, memoriam abundantia suauitatis domini eructauit affectu & effectu.

Quædam religiosa persona, quæ affuerant, audientes hæc verba, per gratiam in eius labiis diffusam, deuotione accensa, lachrymis resoluta fleuerunt. Quibus sancta Dei ad mortem iam tendens; domini ad mortem euntis verba oris eius dulcia memorauit, dicens: Filia Hierusalem, nolite flere super me, sed flete super vos. Hoc dicto obticuit. Mira res. Tunc voces suauissimæ sine omni motu laborum in eius gutture audiebantur. Cumque circumfidentes ab ea quærerent, quid hoc esset; requisit ab eis, dicens: Nunquid audistis aliquos mecum decantantes?

Hic nulli fidelium dubitare conceditur, quando supercaelestium agminum eius exitum præstolantium suauem ac mulcebre, cui concinuerit tam dulciter, audierit armoniam, cantans cum ipsis gloriam Domini. Deinde à crepusculo iacuit, quasi exultans & iubilans, eximiaque deuotionis signa præferens & ostendens vsque ad galli cantum. Imminente autem gallicinio tanquam iam securam in Domino assidentibus sibi dixit; Quid faceremus, si se nobis inimicus humani generis diabolus ostenderet? Quo dicto post paululum alta & libera voce, quasi dæmonem repellens exclamauit, dicens; Fuge, fuge.

De extrema expiratione sanctæ Elisabeth.

CAPVT IV.

Avdito autem primo galli cantu ELIZABETH dixit; Ecce instat hora, in qua virgo peperit Dominum; & intulit ad præfentes. Modo loquamur de Deo & puero Iesu; quia instat media nox, quando natus est Iesus, & in præsepio reclinatus quieuit, nouamque stellam sua omnipotentia creauit, quam nunquam aliquis prius vidit. Huiusmodi loquens, iocundissima fuit, tanquam non infirmaretur. Ait namque; Licet debilis sim, nullius tamen infirmitatis molestiam sentio, vel dolorem. Hæc dicens, omnes sibi assidentes Deo deuotissime commendauit. Itaque per totam diem illam & noctem, ut prædictum est, sacratissimis mentis affectionibus in Deum eleuata, diuinissimis quoque eloquiis & colloquiis spiritu inflammata, tandem iubilando requieuit, & quasi suauiter obdormiens inclinato capite expirauit. Sicque
à do-

à dolore mortis extranea, occurrentibus & comitantibus angelis & sanctorum choris, ad regna euolauit siderea. Tunc quæ aderant eius famule aliæque deuotissimæ feminæ corpus sacrum cum reuerentia componentes, tunica, sicut desiderauerat, induerunt. Quod à Religiosis & à Clero ac populo in capellam cum canticis & orationibus, & cum multis lachrymis deportatum est.

De exequiis circa sacrum corpus exhibitis.

CAPVT V.

Comperta autem eius morte MONACHI CISTERTIENSES, aliique Religiosi, & Clerici, diuites insuper & pauperes ad tam sacras exequias ex omni parte cum deuotione uenerunt. Plurimi uerò fidei uirtute sublimes, eius pilos capitis, alii digitorum ungues, alii pannorum particulas præcidebant, & pro sanctuario reueruabant. Magnus erat dolor & fletus pauperum, deuotus luctus omnium, maxima præcipuè lamenta infirmorum, tanquam si mater omnium extitisset.

Exigente autem deuotione populi, usque in diem quartum sacrum corpus super terram in medio multitudinis & pfallentium est relictum. Erat namque non horror, sed honor; non abominabile, sed amabile, cernere mortuum corpus istud. quod nullum omninò præter pallorem solum mortis indicium præferebat. Inerat carni quædam, tanquam uiueret, teneritudo; & in partem hinc & inde ad libitum contrectandum leniter flecebatur. Et quoniam hoc sacrosanctum corpusculum non fuit, nec est, nec erit scædum uitiorum stabulum, sed fuit, & est, & erit diuinorum apotheca charismatum, uirtutumque, ac gratiarum alabastrum; idcirco non de ipso detestanda prauitas factoris, quæ præsentis inficeret, uerum mirifica suauissimi odoris iocunditas prodit: quæ mentes reficeret, sensum delectaret. Quis tanti aromati corporis præsentiam non affectaret? quem huius mundissimæ carnis aspectus non delectaret?

De venerabili & lachrymosa sanctæ Elizabeth sepultura.

CAPVT VI.

Quarta tandem die post celebrata deuotissimè ac sollemnissimè
Dd Mis-

MISSARVM Officia purissimum illud balsamum suo vasculo conce-
ptum sepultura tradiderunt. gemmam preciosissimam sub despectibili
lapide reponentes. Iterum fiebat multarum effusio vberima lachry-
marum. Factus est ploratus & vlulatus. Infundebatur pectorib' com-
punctio: accendebatur piis devotionis oratio. Eratq; omnibus in cõ-
muni vox laudis, & gratiarum actio. Acta sunt hæc apud oppidum
HASSIÆ MARBURG IN CAPELLA XENODOCHII PAUPERVM: quod
ipsa nobilis REGIS filia, CHRISTIQVE famula eximia SANCTA ELIZA-
BETH suis sumptibus construxerat.

Interfuerunt Abbates multi, virique religiosi, ac populi multi-
tudo, quos ibidem Cleri providentia & voluntas disposuerat congre-
gandos cum omni pietate Christiana, ac celebri reuerentia, tam glo-
riose funeris exequias consummantes, Anno incarnationis dominicæ
millesimo ducentesimo tricesimo primo, mense Nouembri quarto die
obitus eius terra condita est, migrante anima ad requiem opulentam.
Ad quam ipsius suffragiis nos perducatur Dei filius Dominus noster Ie-
sus Christus, qui est benedictus in secula, Amen.

*Hec usq;
ad caput
7. non sunt
in codice
m. f. Reb-
dorffensi.*

Die post hanc sepulturam proxima, accessit quidam Ordinæ
Cystercienfis Monachus ad tumulum, inuocans in beata ELIZABETH
plena fide Dominum Iesum Christum. Qui à plaga cordis, ac mentis
morbo, quo per quadraginta annos & amplius turbulentus sangue-
rat, per merentium consolatricem liberatus est, & hoc iuramento
confirmavit.

*In m. f. hic
sunt e-
rat. De
quodam
magno
Prælato.*

Accessit alter vir nobilis clari sanguinis ac sublimis Prælationis,
qui horrendis vitiis intricatus, lubrico carnis miserabiliter & detesta-
biliter laborabat. Hic foedissimorum criminum, quibus vrgebatur,
horrore confusus, ad confessionis præsidium frequentius veniebat.
Verum post confessionis tutissimum portum, rursus tempore ten-
tationis exorta, in altitudinem relabens turpitudinis, ruina despera-
bili mergebatur. Is pollutus, & immundus, & obscenæ peccatorum
sordibus, tanquam sus in volutabro volutatus, ad tumbam amatricis
munditiæ sanctæ ELIZABETH cum multa deuotione accedens, lacry-
marum fluuios cum intima cordis fundens contritione, orationi non
perfunctoriè, sed diutissimè cum feruore valido assistebat. Nec desitit,
donec appropinquaret deprecatio eius in conspectu altissimi, &
introideret clamor eius in aures eius. Sanè precibus dilectæ suæ ELIZA-
BETH suscepit Dominus orationem tribulati pauperis, sensitque sibi
quan-

quandam spiritualis consolationis superinfundi gratiam, per quam deinceps in pulsibus obfisteret vitiorum. Quod postmodum venerabili viro Magistro Conrado de Martburg in confessione cum magna attestatione, asseruit: quod ex tunc stimulus carnalis lubricitatis sic in ipso extinctus fuit, quod postmodum non apprehendit eum, ut prius tentatio vehemens; sed nulla; vel tam levis, cui facillimè resistebat.

Aliis itidem spiritu superbiæ inflatis, aut iracundiæ, vel invidiæ stimulis agitati, seu paritatis aut avaritiæ vinculo frenatis, & quibuscunque vitiorum spiritualium motibus occupatis, beata ELIZABETH vitiorum extirpatrix, deuotè inuocata, expurgatis vitiorum immunitatis, meritis suis per Dei gratiam effectum impetrauit virtutis. Hæc sunt gloriosissima miracula. Quibus non tantum ægri tudines morborum, sed morbi sanantur morum: quibus non moritura corpora, sed in æternum victura curatur anima. Quæ tanquam digniora & valentiora, quia spiritualia, interiorum hominem sanctificantia, non immerito locum obtinent principalem.

Sunt nimirum & alia, quæ non fidelibus, sed infidelibus in signum data sunt exterioris hominis curationi concessa, quibus coruscet nostra cœlestis medica ELIZABETH beatissima incessanter. Nam ad eius tumbras ipsius suffragantibus meritis, cæcis lumen, surdis auditus redditur, claudus graditur, mutus loquitur, captiui compedes, & carceres euadunt; paralytici, epileptici, phrenetici curantur; dæmoniaci liberantur; mortui resurgunt, leprosi mundantur; & cateruatim veniens populus in variis miseris optatum consequuntur præsidium. Quorum explicitam narrationem oportuniore tempore reseruamus: hoc addentes, quod ibi, quod quisque cum debita humilitate petit, accipit; quod cum fidei alacritate querit, inuenit; cum instantia deuotionis pulsanti ianua gratiæ aperitur, Domino Iesu Christo præstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

*De miraculis ad sedem Apostolicam
transmissis.*

CAPVT VII.

Cum ad declaranda famulæ suæ ELIZABETH merita, in loco vbi
Dd 2 cor-

* M. Sif-
fridus al.
Syfridus.

corpus eius quiescit, Deus omnipotens virtutum multiplicaret infi-
gnia, constructa sunt in ipsa capella ad laudem eius à fidelibus duo al-
taria. Quæ dum venerabilis dominus * SEVERIDVS Moguntinus Ar-
chiepiscopus, sicut euidenter in reuelatione acceperat, ad preces de-
uoti viri Magistri CONRADI prædicatoris verbi Dei in die sancti Lau-
rentii dedicaret. Præfatus prædicator populo qui ex omni parte con-
fluxerat infinitus, iniunxit, vt qui aliquam curationis gratiam meri-
tis Dei famulæ ELIZABETH percepissent, sequenti die manè Archie-
piscopo se præsentarent, quod circa ipsos actum foret per Dei grati-
am, per testes fideliter probaturi. Conuenit igitur non modica multi-
tudo. Archiepiscopus autem Moguntinus euidentia conscribi fecit:
suoque ac aliorum Prælatorum sigillis roborari ad sedem Apostoli-
cam transferenda.

De examinatione miraculorum.

CAPVT VIII.

Igitur pater sanctissimus GREGORIUS Papa nonus de transmissis à
venerabili SEVERIDO Moguntino Archiepiscopo beatissimæ ELI-
ZABETH miraculis facta examinatione diligenti, maturo nihilominus
ac prudenti fretus consilio, & super omnia sancti Spiritus ordinante
prouidentiã, disponente clementia, præmonenteque gratia; decreuit
beatam ELIZABETH sanctorum in terris ascribendam catalogo, quæ
in vitæ conscripta libro cum ipsis exultat in æternæ beatitudinis re-
gno.

Lectis ergò coram omnibus, quæ de sanctitate vitæ & miracu-
lorum gloria beatæ ELIZABETH fuerant recitanda; accensa multitu-
dinis deuotio in eius canonizationem vnanimiter & ardentissimè
declamauit.

*De solenni canonizatione sanctæ
Elizabeth.*

CAPVT IX.

Tunc præsentibus venerabilibus viris HIEROSOLYMITANO vide-
licet & ANTIOCHENO PATRIARCHIS, & multis reuerendis Pa-
tribus, Archiepiscopis & Episcopis, aliisque quàm plurimis Prælati-
bus cū Cleri religiosorumq; ac populi innumerabili multitudine, facta pro-
cessione

cessione festiua, in die magno festiuitatis PENTECOSTES, septimo Calendas Junii canonizauit illam felicem & benedictam ELIZABETH: dans illi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in caelis, & sanctis nomen eius connumerans, & conuocinans, ipsam inter sanctos inuocauit; ac in Sanctorum catalogo annotari praecipit: indicellique constituit per scripturam, demandans, vt dies sacra migrationis eius annua deuotione inter sanctorum festiuitates ab vniuersali Ecclesia venerabiliter recolatur. O felicem & religiosissimam feminam, quam cum tot sanctis Patribus ac sapientibus uiris Apostolica auctoritatis celsitudo eo honoris fastigio, quo maiorem militantis Ecclesiae dignitas non habet, rectissime & reuerentissime sublimauit. Et ecce inter sanctos fors illius est, & inter filios altissimi computata.

Peractum est hoc CANONIZATIONIS OFFICIUM PERVSIT IN CONVENTU FRATRYM ORDINIS PRAEDICATORVM, ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE MILLESIMO DVCENTESIMO TRICESIMO QVINTO, SEXTO KALENDAS Ivnii. Constitutum est autem ibidem ALTARE in honore ipsius, quod idem summus Pontifex GREGORIVS deuotione pia honorans, dotauit triginta dierum indulgentiam aduenientibus quotidie, & adorantibus misericorditer relaxando. Fratres quoque illius conuentus festum diem beatæ ELIZABETH yaldè solenniter recolunt, & deuotè officium tam nocturnum quam diurnum, sub melodia officii patris sui sancti DOMINICI celebriter peragentes.

R. 1235.
Kalendas
Ivnii.

MS. B. 1. 1. 1.
S. IV.
27

De translatione beata Elizabeth.

CAPVT X.

A Diecit adhuc humilium exaltator altissimus magnificare ancillam suam ELIZABETH humilem, & corpus eius sacrum in infirmitate sepultum, miraculorum prodigijs crebris celebriter frequentatum, amplioribus suæ dignationis beneficijs visitans, contemptibili vterius loco recondi noluit; sed pro laude sua de puluere pauperem, & egenum voluit de stercore suscitari.

Post tam solemnem itaque, quæ per beatissimum PAPAM GREGORIVM nonum gesta est canonizationem, inspirauit cordibus fidelium SPIRITVS SANCTVS, vt ossa cum CHRISTO regnantis de sepulchro eleuata humili, ad locum transferrent digniorem, tantæque magis congruum sanctitati. Igitur die statuto ad indictam sacrosancti corporis translationem, conuenit EPISCOPORVM, PRINCIPVM, NOBILIVM,

PRÆLATORVM, RELIGIOSORVM, CLERICORVM, & vtriusq; sexus populorum in numerabilis multitudo. Tunc effossa terra, & tumulo patefacto, non secundum morem sepulchrorũ fetor putredinis, & abominatio corruptionis processit; sed odor pietatis & mundiciæ redoleuit, edificans & lætificans assilentes. Accedentes verò viri religiosi & deuoti huic ministerio deputati, ossa sacrosancta de terra cum multa deuotione & reuerentia sustulerunt; ea in arca plumbea collocâtes, quæ clausa EPISCOPORVM SIGILLIS est fideliter consignata.

De desiderio populi.

CAPVT XI.

EXpectabant autem & affectabant cum pio desiderio ambientes, qui aderant, cupientes videre, amplecti, & olculari ossa illa sacra, SANCTI SPIRITVS organa, de quibus tot manabant sanctitatum charismata.

O terra sancta, tanto consecrata deposito, tanti custos & conscia sacramenti! Huius enim temporis felix ætas, cui se talis thesaurus aperuit, tantum munus gratiæ se ostendit. Verè thesaurus inestimabilis, in quo pauper, quod inuenit, inueniat; diues habet, quod delectat. Ibi peccator veniam, ibi ægrotus, si postulet medicinam inuenit. O sanctissimi gleba corpusculi, tanti ponderis apud Dominum, apud homines tantæ virtutis, vt cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, vitam mortuis, omnibus præstet gratiam sanitatum! Pauceat hæreticæ vefania prauitatis, & Iudaicæ cæcitatæ perfidia contabescat. Hanc insanam, ELIZABETHÆ monstrauit fides, illam ostendunt miracula fore cœcam. Taccat animalis sapientiæ huius mundi, quam hæc femina stultè sapiens, & sapienter stulta confudit. Cuius loculum sepulture angeli frequenter visitant, requirunt populi, magnates inspiciunt, & ROMANVM IMPERIVM se inclinauit ad videndum. Quis enim in huius tam suauis fragrantia odore non currat? Vnguenta virtutum vbique diffillant, redolent aromata gratiarum: & ELIZABETH corpore pullulante fidei reuirefcit amœnitas, ac Ecclesiæ refflorentis calore spirante

redundat odoribus hortus eius. Quem in femina tam sanctæ nouitatis pulchritudo non trahat? Quem non alliciat tam nouæ species sanctitatis?

De

De sublimibus personis, quæ aderant,
& oblationibus.

CAPVT XII.

Aderat proinde gloriosissimus quidem tunc FRIDERICVS IMPE-
RATOR suis PRINCIPIBVS stipatus & militibus: ad honorem eius
CORONAM offerens AVREAM in titulu REGIÆ dignitatis. HENRICVS
quoq; LANDGRAVIVS illustris THVRINGORVM PRINCEPS, vnà cū fra-
trefuo CONRADO, & matre domina SOPHIA, aliisq; vtriusq; sexus no-
bilibus lectulum sepulchri ELIZABETH miraculis floridum ambie-
bant, reuerenter oblationibus condignis & orationibus honorantes.
Præterea præclarus vir dominus SEIFRIDVS MOCVNTINVS diceceta-
nus ARCHIEPISCOPIVS cum suis suffraganeis, & venerabiles Patres
COLONIENSIS & TREVERENSIS ARCHIPRÆSVLES cum aliis multis
EPISCOPIVS huius sacre TRANSLATIONIS celeberrimum gaudium ve-
nerabiliter peregerunt.

Ex diuersis itaque nationibus, populis & linguis talis ac tanta ibi
fuit multitudo collecta, qualis in ALEMANIA partibus vno in loco
vix vnquam potuit, vel in futurum poterit congregari. Oblationum
verò tam abundans & affluens copia erat, quæ non facillè valuit asti-
mari.

*Consideratio operationis diuinæ circa
hoc negotium.*

CAPVT XIII.

Interi libet misericordie diuinæ maiestatis admirandum in hoc
opere ordinem & amandum. Ecce hæc, quæ mundi gloriam re-
spuit, & in hac vita magnatorum consortia recusauit, dignitate PON-
TIFICIALIS OFFICII, & IMPERIALIS MAIESTATIS obsequiis magni-
ficè honoratur. Et quæ in hoc tempore nouissimum locum eligens, se-
debat in terra, dormiuit in puluere; nunc REGIS & PRINCIPVM ma-
nibus in sublime sus tollitur. Et ad locum, quo priorem militans Ec-
clesia non habet, summo cum honore transfertur. Omne enim tem-
poralis gloriæ fastigium transuolat, similem factam esse in gloria
Sanctorum. Vultum namque eius deprecantur omnes diuites ple-
bis, & Reges munera offerunt, & Principes dona adducunt, adorant
magna

MS. S. J. J.
S. IV.
27

magnates, eique seruiunt omnes gentes. Nec immeritò, vendidit namque omnia, quæ habuit, & dedit egenis; facta est paupercola, omnemque substantiam suam pro nihilo computans, hanc sibi æternitatis margaritam impreciablem comparauit.

De sacro oleo quod de ossibus sanctæ Elizabeth emanauit.

CAPVT XIV.

SVper hæc omnia magna & præclara, quibus eam in Ecclesia plebis, & apud proximos suos exaltauit; adiecit diuina liberalitas magnificare inter electos de plebe sanctam suam raro ac miraculo glorioso.

Aperto quippe die sequenti sarcophago, in quo **SANCTISSIMI** CORPORIS ossa reposita, **SIGILLIS** **PONTIFICVM** fuerant consignata, inueniunt ipsum sarcophagum cælestis rosis benedictione copiosè perfusum. Illa siquidem emanatio omnipotentis **DEI** fuit dextra. **DOMINVS** **IESVS** **CHRISTVS** salutaris **OLEI** liquorem producens de sacrosanctis ossibus iussit emanare. Eratque sacra illius liquoris non modica distillatio, sed abundans; eructans memoriam abundantissimæ suauitatis. Processit itaque de ipso odor mirificus tanquam de fracto vnguenti preciosi alabastrò. Hæc nempe ossa exercitiorum spiritualium attritione multipliciter dissipata, & mortificatione fracta sunt. **VNCTIONUM** **SANCTI** **SPIRITVS** extiterant organa, & sunt facta nunc odoriferum alabastrum. Hoc itaque salutiferum profluuium & odoriferum stillicidium, postmodum fidelibus inspicientibus liquidè patuit oculata fide probatum. Ex illis etenim sacris ossibus guttæ liquoris sancti, tanquam rosis super gramen vel herbam descendentes, stant, & distillant; illisque descendentes vel absterfis aliæ paulatim renascuntur, subtilissimæ tanquam sudor de poris corporis euaporans.

O verè condignum & congruum & rationi omnino consonum miraculum! Speciosa nempe & pullulans oliua **ELIZABETH**, generosa virtutum odore, florida vnctionis, pacisque germine fecunda, luminis nihilominus & medicaminis refectionisque vbertate prædita, in domo Dei, quod est Ecclesia, suauissimos fructus protulit & salubres. **VNCTA** quippe **SPIRITVS** **SANCTO**, & virtute, in mansuetudine perficiens opera sua, vnitatem spiritus in vineulo pacis sollicita custodiuit. Per exemplarem quoque vitæ sanctimoniam agris mentibus, & per gratiam curationum languidis corporibus exhibuit Medicinam. Multa pat-

ta pauperum millia de suis panibus satiauit, totamq; Ecclesiam signis & prodigijs perlustrauit. Meritò igitur huius dulcissimi liquoris, olei oliuæ odoriferæ decoratur miraculo, cuius sanctitatis tam luculenta puritas excellenter irradiat, lenit suauiter, abundanter satiat, fragrat redolens opulenter.

Multa quidem & alia innumera comperta & probata sunt miracula, de quibus nullam specialem modo facimus mentionem; sed tangendo quædam breuiter generaliter duximus annotanda.

EPILOGVS BREVIS Miraculorum.

CAPVT XV.

Porrò sicut electa Dei famula ELIZABETH beatissima mirandis virtutum signis in vita claruerat, sic & à die transitus sui beati vsque in præsens per diuersas mundi partes præclaris miraculorum prodigijs, diuina eam potentia glorificante, coruscat. Nam, cæcis, mutis, surdis, & claudis, hydropticis, dæmoniis, & leprosis, naufragis, & captiuis, ipsius meritis remedia conferuntur: omnibus quoque morbis, necessitatibus, & periculis subuenitur. Sed & multis mortuis, puta secundum decem, per ipsam mirificè suscitatis, innotescit fidelibus mirificans sanctam suam magnificentia virtutum altissimi. Cui est honor & gloria per infinita secula, Amen.

NB.

FINIS.

Ec HA-

M. J. S. J.
S. IV.
27

